

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

VYGANTĖ MIZGERYTĖ
II kurso studentė

**IŠORINIS LIETUVOS VAIDMENS SUVOKIMAS, JO KISMAS
IR REIKŠMĖ UŽSIENIO POLITIKAI**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: prof. dr. D. Jakniūnaitė

Vilnius, 2024

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas *Išorinis Lietuvos vaidmens suvokimas, jo kismas ir reikšmė užsienio politikai* yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/ Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Vygantė Mizgerytė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Mizgerytė V. Išorinis Lietuvos vaidmens suvokimas, jo kismas ir reikšmė užsienio politikai: Tarptautinių santykių ir diplomatinės magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė dr. D. Jakniūnaitė. – V., 2024. – 58 p.

Reikšminiai žodžiai: valstybės vaidmuo, vaidmenų teorija, išorinis suvokimas, mažosios valstybės, tapatybė, užsienio politika, Lietuvos užsienio politika, sprendimų priėmėjai, užsienio politikos analizė.

Šiame darbe tiriama, kaip sutampa Lietuvos pačios savo elgesio užsienio politikoje suvokimas su jos partnerių suvokimu ir lūkesčiais Lietuvos elgesiui. Vertinama ar po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 d., partnerių suvokimas bei lūkesčiai keitėsi.

Remiantis vaidmenų teorijos prielaidomis apie išorinio ir vidinio (paties savęs) veikėjo vaidmenų suvokimų sutapimo svarbą vaidmenų įgyvendinimo sėkmei, bei užsienio politikos efektyvumo reikšmę mažosioms valstybėms, analizuojama kaip elgesys ir vaidmenys, kuriuos Lietuva sau priskiria tarptautinėje erdvėje, atliepia partnerių matymą. Aiškinamasi, kaip šis išorinis suvokimas keičiasi ir kokias prielaidas sudaro Lietuvos užsienio politikos efektyvumui.

Turinys

Įvadas.....	6
1. Teorinis modelis	13
1.1. Vaidmenų teorija ir išorinis suvokimas	13
1.2. Mažųjų valstybių užsienio politika. Lietuva kaip maža valstybė	18
1.3. Lietuvos tapatybės santykio su užsienio politika prielaidos.....	20
2. Tyrimo metodas.....	24
3. Analizė.....	27
3.1. Lietuva - maža valstybė. Mažumo reikšmė ir išorinis suvokimas.....	28
3.1.1. Mažosios valstybės ir užsienio politikos tikslų siekimas	30
3.1.2. Kokius vaidmenis Lietuvai priskiria partneriai?	33
3.1.3. Pokyčiai suvokime po 2022 m. vasario 24-osios	36
3.2. Lietuva – patikima partnerė.....	40
3.3. Lietuva – suprantanti ir turinti gilių žinių apie Rusiją.....	42
3.4. Lietuva – palaikanti ES ir NATO plėtrą	44
3.5. Lietuva – demokratijos ir jos plėtros puoselėtoja bei rėmėja	45
Išvados.....	47
Literatūros sąrašas	50
Priedai.....	55
Summary.....	57

Įvadas

Po to, kai 2022 m. vasario 24 d. Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą, tarptautinėje viešojoje erdvėje išryškėjo diskusijos apie tai, kad ilgus metus apie Rusijos ir Kremliaus režimo keliamas grėsmes kalbėjusios valstybės, tokios kaip Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija ir kitos, buvo nepagrįstai nepakankamai išgirstos.¹ Kai kurie apie tai rašiusieji teigė, kad neišprovokuota karinė agresija prieš Ukrainą patvirtino ilgalaikius Lietuvos ir kitų valstybių nuogaštavimus dėl Rusijos keliamų grėsmių, kurie iki tol buvo nuvertinti dėl gajaus įsitikinimo, kad kalbant apie Rusiją, sovietinės okupacijos paliktos traumos trukdo Baltijos šalims būti iki galo objektyvioms.² Mintimi, kad įspėjimai turėjo būti išgirsti anksčiau, dalinosi ne tik analitikai ir apžvalgininkai, bet ir kai kurie politikai, pavyzdžiui – Europos Komisijos pirmininkė Ursula von der Leyen, kuri 2022 m. metiniame pranešime apie Sąjungos padėtį (SOTEU) pabrėžė, jog reikėjo išgirsti Europos Sąjungos nares – Lenkiją, Baltijos šalis ir kitas Centrinės ir Rytų Europos valstybes ilgai kalbėjusias apie tai, kad Putinas nesustos.³ Vokietijos užsienio reikalų ministrė Annalena Baerbock, akcentuodama būtinybę stiprinti Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (NATO) pajėgumus rytiniame flange, taip pat tvirtino, kad iki šiol Estijos, Latvijos ir Lietuvos susirūpinimas dėl Rusijos keliamų grėsmių nebuvo tinkamai išgirstas.⁴ Dar daugiau, kai kurie apžvalgininkai teigia, kad po 2022 m. vasario 24-osios įvyko esminis lūžis ir Baltijos valstybių įtakos reikšmė Europos Sąjungoje stipriai padidėjo, mat Estija, Latvija ir Lietuva atsidūrė dėmesio centre dėl savo lyderystės, griežtos retorikos Rusijos atžvilgiu ir tvirtos pozicijos remiant ir skatinant remti Ukrainą politinėmis bei karinėmis priemonėmis.⁵

Kyla klausimas ar tikrai NATO ir ES partnerių požiūris į Baltijos valstybes pasikeitė taip, kad šių valstybių galimybės įtikinti partnerius padidėjo ir kodėl būtent Rusijos brutali, plataus masto karinė agresija prieš Ukrainą sukūrė prielaidas Baltijos valstybėms tapti labiau „išgirstoms“, nors apie grėsmes šios valstybės kalbėjo ir iki tol? Tiksliau – kodėl aktyvi šių valstybių pozicija ir retorika apie Rusijos keliamas grėsmes partnerių NATO ir ES nebuvo priimti taip proaktyviai, kaip, dabar teigiama, kad turėjo būti priimti? Kaip Baltijos šalys yra matomos savo partnerių apskritai ir kaip šis

¹ Diskusiją iliustruoja:

Robyn Dixon, „Baltic nations long warned about Russia. Now, maybe the West is listening.“, The Washington Post, 2022 10 12, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/10/12/baltics-poland-russia-warnings-nato/>.

Stuart Lau, „We told you so!‘ How the West didn’t listen to the countries that know Russia best“, Politico, 2022 03 09, <https://www.politico.eu/article/western-europe-listen-to-the-baltic-countries-that-know-russia-best-ukraine-poland/>.

Edward Lucas, „Europe Should Have Listened to the Baltic States on Russia“, World Politics Review, paskelbta 2022 10 25, <https://www.worldpoliticsreview.com/eu-russia-baltic-states-nato/>.

² Dixon, „Baltic nations long warned about Russia. Now, maybe the West is listening.“

³ European Commission, „2022 State of the Union Address by President von der Leyen“, European Commission, 2022 09 14, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493.

⁴ Saulius Jakučionis, „‘We did not hear Baltics’ concerns on Russia’, says German foreign minister.“ LRT, BNS, 2022 04 21, <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1677821/we-did-not-hear-baltics-concerns-on-russia-says-german-foreign-minister>.

⁵ Eglė Zubriūtė, „Matomos ir girdimos, bet neįtakingos: Baltijos šalių 20-metis ES.“ LRT.lt, 2024-04-25, <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2258302/matomos-ir-girdimos-bet-neitakingos-baltijos-saliu-20-metis-es>.

požiūris pasikeitė Rusijai užpuolus Ukrainą keliomis kryptimis ir pradėjus plataus masto karą 2022 m. vasario 24 d.?

Verta paminėti, kad nors daugiausiai partnerių dėmesio Baltijos valstybės ir jų pozicijos pastaruoju metu sulaukė būtent po 2022 m. vasarį Rusijos pradėtos plataus masto karinės agresijos prieš Ukrainą, vis dėlto svarbių klausimų Baltijos šalims, o taip pat ir kitoms Centrinės ir Rytų Europos valstybėms Europoje, aktualumo didėjimas Europoje buvo pastebimas ir anksčiau. 2009-aisiais Europos Parlamentas priėmė sprendimą dėl rugpjūčio 23-iosios paskelbimo Europos diena stalinizmo ir nacizmo aukoms atminti⁶ (angl. *European Day of Remembrance for Victims of All Totalitarian and Authoritarian Regimes*), pabrėžiant, jog 1939 m. rugpjūčio 23 d. nacių Vokietijos ir Sovietų Sąjungos pasirašytas Ribentropo-Molotovo paktas su slaptaisiais protokolais ir pasidalinimas įtakos zonomis, nulėmė vėlesnį nacistinės Vokietijos įsiveržimą į Lenkiją ir sovietų įvykdytą rytinės Lenkijos okupaciją bei Baltijos valstybių okupaciją ir aneksiją.⁷ Šis sprendimas – vienas iš didesnio susidomėjimo istorinės atminties klausimais Europoje pavyzdžių. Dėmesys istorinei atminčiai Europoje, ypač apimant anksčiau mažiau pastebėtas komunizmo Europoje aukas⁸, taip pat žymi galimai besikeičiantį Europos šalių požiūrį ne tik į žemyno istoriją, bet ir į tokias valstybes kaip Lietuva. Visgi šį dėmesį bei, apskritai, Lietuvos ir Baltijos šalių reikšmę partnerių akyse aktyviai bando nusverti Rusija. Kremliaus režimas nuolat skleidžia savas versijas, t.y. įvairią dezinformaciją, įskaitant ir tapatybės bei istorinės atminties klausimais, kuria siekiama susilpninti Baltijos ir kitų Europos šalių visuomenes.⁹ Šiandien ryškiausiai tai pastebima per nuolat V. Putino ir kitų režimo atstovų aktyviai kartojamus dezinformacinius ir propagandinius naratyvus apie Ukrainos valstybingumo menkumą ir nepagrįstumą.¹⁰ Be to, analitikai teigia, kad pastaruoju metu V. Putinas „reikšmingai sustiprino ilgalaikes Kremliaus pastangas sukurti informacines sąlygas eskalacijai prieš Baltijos šalis ateityje, tikėtina, kaip dalį savo siekio susilpninti visą NATO.¹¹ Taigi nėra prielaidų,

⁶ Lietuvos Respublikos Seimas, „Valstybės švenčių ir atmintinų dienų renginiai“, Lietuvos Respublikos Seimas,

https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36630&p_k=1.

⁷ European Parliament Think Tank, „European Day of Remembrance for Victims of all Totalitarian and Authoritarian Regimes“, European Parliament, 2022-07-25,

[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2022\)733610#:~:text=On%20the,Europe%20into%20spheres%20of%20interest](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2022)733610#:~:text=On%20the,Europe%20into%20spheres%20of%20interest).

⁸ Roger Moorhouse, „Why should we remember August 23, 1939“, European Network Remembrance and Solidarity, 2022-08-23, <https://enrs.eu/article/why-should-we-remember-august-23-1939>.

⁹ Keletas pavyzdžių:

Alex Morgan, „Russia accused of 'rewriting history' to justify occupation of Baltic states“, Euronews, 2020-07-23,

<https://www.euronews.com/2020/07/23/russia-accused-of-rewriting-history-to-justify-occupation-of-baltic-states>

Indrė Makaraitytė, Mindaugas Aušra, Jurgita Čeponytė, Rūta Juknevičiūtė, Jurga Tvaskienė, „LRT tyrimas. Slaptame Kremliaus dokumente – planas Baltijos šalims“, LRT, 2023-04-26, <https://www.lrt.lt/naujienos/lrt-tyrimai/5/1970921/lrt-tyrimas-slaptame-kremliaus-dokumente-planas-baltijos-salims>.

¹⁰ U.S. Department of State, „Vladimir Putin's Historical Disinformation“, U.S. Department of State, 2022-05-06,

<https://www.state.gov/disarming-disinformation/vladimir-putins-historical-disinformation/>.

¹¹ Institute for the Study of War, „Russian offensive campaign assessment, January 16, 2024“, understandingwar.org, 2024-01-16, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-january-16-2024>.

kurios leistų manyti, jog ateityje Rusija nustos siekti paveikti Lietuvos ir kitų NATO valstybių visuomenes ir skleis mažiau dezinformacijos, todėl dėmesys šioms valstybėms ir kuo įmanoma sklandesnis Lietuvos „susikalbėjimas“ su partneriais išliks ypač svarbus. Kaip teigia kai kurie ekspertai, dabar Baltijos šalys jau jaučiasi išgirstos, bet vis dar išlieka mažomis valstybėmis, kurių įtaka yra ribota, bei kurios susiduria su atitinkamais saugumo iššūkiais.¹² Taigi yra svarbu tirti, kas padeda Lietuvai ir Baltijos šalims būti geriau išgirstoms ir taip efektyviau siekti savo užsienio politikos tikslų. Siekiant išspręsti ribotos apimties iššūkius, šiame darbe bus tiriamas vienos valstybės - Lietuvos išorinis suvokimas. Kaip viena tiriamoji valstybė Lietuva pasirinkta dėl objektyvios ir subjektyvios priežasčių - subjektyvusis aspektas apima platesnį šaltinių prieinamumą dėl kalbinio barjero darbo autorei nebuvimo. Objektyvusis aspektas yra susijęs su Lietuva kaip didžiausia iš trijų Baltijos valstybių – Estijos, Latvijos ir Lietuvos – geografiniu, demografiniu ir ekonomikos dydžiais.¹³

Mąstant apie tai, kaip Lietuvą ir jos veiksmus tarptautinėje erdvėje suvokia partneriai, kaip šis suvokimas sutampa su pačios Lietuvos savęs supratimu bei kinta, pirmiausia būtina suprasti, kaip Lietuva veikia tarptautinėje bendruomenėje. Pamatinis Lietuvos užsienio politikos veiksmų šaltinis yra Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – Konstitucija), kurios XIII skirsnyje įtvirtinti pagrindiniai Lietuvos Respublikos užsienio politikos ir valstybės gynimo principai.¹⁴ Šio skirsnio 135 straipsnis numato, jog „<...>Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo <...>“¹⁵ Du LR konstituciniai aktai, įeinantys į Konstitucijos sudėtį („Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines rytų sąjungas“ ir „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“) apibrėžia Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos

¹² Šias mintis iliustruoja:

Edward Lucas, „Edwardas Lucasas. Baltijos šalys jaučiasi išgirstos dėl Rusijos grėsmės, tačiau yra pažeidžiamos“, 2024-01-19, LRT, BNS, <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2175453/edwardas-lucasas-baltijos-salys-jauciasi-igirstos-del-rusijos-gresmes-taciau-yra-pazeidziamos>.

Eglė Zubriūtė, „Matomos ir girdimos, bet neįtakingos: Baltijos šalių 20-metis ES.“ LRT.lt, 2024-04-25, <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2258302/matomos-ir-girdimos-bet-neitakingos-baltijos-saliu-20-metis-es>.

¹³ Statistinė informacija pagal valstybes:

EBPO, „Estonia“, žiūrėta 2024-04-28, <https://data.oecd.org/estonia.htm>;

EBPO, „Latvia“, žiūrėta 2024-04-28, <https://data.oecd.org/latvia.htm>;

EBPO, „Lithuania“, žiūrėta 2024-04-28, <https://data.oecd.org/lithuania.htm>;

Europos Sąjunga, „Estonia overview“, žiūrėta 2024-04-28, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/estonia_en;

Europos Sąjunga, „Latvia overview“, žiūrėta 2024-04-28, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/latvia_en;

Europos Sąjunga, „Lithuania overview“, žiūrėta 2024-04-28, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/lithuania_en.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm>.

¹⁵ *Ibid.*

principą negatyviu (dėl nesijungimo į postsovietines rytų sąjungas) ir pozityviu (dėl narystės Europos Sąjungoje) aspektais.¹⁶ Šios nuostatos nulemia Lietuvos euroatlantinę kryptį. Kaip teigia D. Žalimas, LR euroatlantinė (transatlantinė) kryptis nėra išskirtinai įtvirtinta Konstitucijoje, bet šią kryptį „implikuoja visuminis konstitucinis teisinis reguliavimas ir Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos konstitucinė tradicija.“¹⁷ Taigi galima teigti, kad Lietuvos savęs suvokimas kaip einančios euroatlantinės integracijos kryptimi yra tiek svarbus ir istoriškai nuoseklus, jog net yra įtvirtintas pamatiniuose šalies teisiniuose reguliavimuose. Daugelį iš šios orientacijos kylančių konkrečių veiksnių nulemia ir kiti įstatymai bei teisės aktai, tačiau, kaip apžvelgia K. Ashizawa, tarptautinių santykių teoretikai apibrėžia, kad vienokiu ar kitokiu būdu tarptautinės erdvės veikėjų (taigi ir valstybių) veiksnių „šaltinis“ iš tiesų yra jų tapatybė.¹⁸ (O iš jos, kaip gerai iliustruoja Lietuvos geopolitinės krypties aiškumo pavyzdys, gali kilti netgi pamatinės teisinės valstybės nuostatos.) Autorė teigia, kad esama įvairių diskusijų dėl tapatybės koncepcijos apibrėžimo, tačiau, atsispiriant nuo K. Ashizawa minties, supaprastintai tapatybe galima įvardinti tai, kas valstybė yra ir kam ji atstovauja. Svarbu ir tai, kaip teigia autorė, kad valstybės tapatybė gali formuotis ir keistis, atsižvelgiant į santykius ir sąveikas su kitomis valstybėmis ar tarptautiniais veikėjais.¹⁹ Norint geriau suvokti Lietuvos užsienio politikos veiksmus ir tai, kaip juos gali matyti partneriai, aktualu tampa suprasti, kas laikytina Lietuvos tapatybe ir kaip šios nuostatos reiškiasi užsienio politikoje. V. Beržiūnas yra pagrindęs, kaip, Lietuvos atveju, valstybės tapatybė ir užsienio politikos sprendimai yra susiję. Viena vertus autorius teigia, kad valstybės (kolektyvinė) tapatybė yra „kuriama ir artikuluojama diskusijų dėl užsienio politikos metu“, bei taip pat, jog „kolektyvinė užsienio politikos sprendimų priėmėjų tapatybė veikia jų požiūrį į Lietuvą, ją supantį pasaulį ir nacionalinius interesus“.²⁰ Esminiai tekstuose pasikartojantys Lietuvos tapatybės (santykiyje su užsienio politika) elementai, galėtų būti išskirtini šie – Lietuva, maža valstybė, patikima partnerė, siekianti būti demokratijos centru regione ir pasaulyje, su istoriškai svarbia geopolitine euroatlantine orientacija, ir gyvenanti šalia Rusijos, kuri Lietuvai kelia (egzistencinę) grėsmę. (Pagrindimas pateikiamas vėlesniame skyriuje.) Šie tapatybiniai momentai gali būti glaudžiai siejami su Lietuvos užsienio politikos sprendimais. Pavyzdžiui, kaip teigia D. Jakniūnaitė, santykiai su Rusija motyvuoja visą Lietuvos

¹⁶ Dainius Žalimas, „Lietuvos Respublikos užsienio politikos konstituciniai pagrindai,“ sud. Autorių kolektyvas, kn. *Lietuvos konstitucinė teisė*, (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017), 757-778 (762-764 p.).

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Kuniko Ashizawa, „When Identity Matters: State Identity, Regional Institution-Building, and Japanese Foreign Policy“ *International Studies Review*, Vol. 10, Nr. 3 (2008), 573.

¹⁹ *Ibid.*, 575

²⁰ Valentinas Beržiūnas, „Lietuvos užsienio politikos formavimo tapatybiniai veiksniai“ (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2017), 132-134.

užsienio politiką, o šių santykių suvokimas paaiškina tai, kaip Lietuva save reprezentuoja tarptautinėje erdvėje.²¹

Atitinkami veikėjo (pvz. valstybės) veiksmai tarptautiniuose santykiuose (kurie gali būti nulemti tapatybės, kaip apibrėžta aukščiau) sudaro visumą tikslingų politinių sprendimų, arba užsienio politiką.²² Geriau suprasti kaip sprendimų priėmėjai suvokia užsienio politikos aplinką ir kokia yra užsienio politikos sprendimų logika iš atitinkamų veikėjų perspektyvos padeda įvairios užsienio politikos analizės disciplinos teorijos. Viena jų - vaidmenų teorija, kelia klausimą ar tarptautinė aplinka priverčia valstybes ir jų sprendimų priėmėjus vykdyti tam tikrą politiką, ar, vis dėlto, sprendimų priėmėjai patys turi pajėgumų formuoti savo valstybės vaidmenis (arba daryti įtaką kitų valstybių vaidmenims) tarptautinėje erdvėje.²³ Kaip teigia R. Bengtsson ir O. Elgström, vaidmuo yra tikėtino, deramo elgesio modelis, kurio samprata apima tiek paties veikėjo įsivaizdavimą, kokia yra jo vieta ir pozicija santykyje su kitais atitinkamoje socialinėje aplinkoje, tiek kitų veikėjų lūkesčius, perteikiamus per veiksmus ir kalbą.²⁴ Vaidmenų teorijos taikymo užsienio politikos analizėje pradininkas K. J. Holsti teigė, kad valstybės elgesį užsienio politikos klausimais lemia sprendimų priėmėjų suvokimas apie valstybės vaidmenį ir tarptautinę padėtį apskritai. Gali būti suprantama, jog valstybė turi kelis vaidmenis, kurie gali būti susiję su atitinkamais ryšiais/santykiais.²⁵ Remiantis išskirtu Lietuvos užsienio politikos tapatybiniu apibendrinimu (Lietuva - maža valstybė, patikima partnerė, siekianti būti demokratijos centru regione ir pasaulyje, su istoriškai svarbia geopolitine euroatlantine orientacija, ir gyvenanti šalia Rusijos, kuri Lietuvai kelia egzistencinę grėsmę), galima teigti, kad Lietuvos elgesys/vaidmuo tarptautinėje erdvėje yra susijęs su įsipareigojimų partneriams laikymusi, demokratinių idėjų plėtra, Rusijos grėsmės akcentavimu bei siekiu kaip mažai valstybei veikti aktyviai šiais klausimais.

Po 2022 m. vasario 24-osios, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą, dalis Vakarų valstybių analitikų, o taip pat ir kai kurie Europos politikai teigė, jog Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija, kitos Vidurio ir Rytų Europos valstybės metų metus nebuvo, nors ir turėjo būti, tinkamai išgirstos, kai nuolat kalbėjo apie Rusijos ir Kremliaus režimo keliamas grėsmes. Nėra aišku, kodėl šių valstybių balsas, kaip teigiama, nebuvo tinkamai išgirstas. Pavyzdžiui, jeigu vienas iš Lietuvos vaidmenų tarptautinėje erdvėje yra būti patikima partnere, kuri kalba apie Rusijos keliamas grėsmes, ar tikrai

²¹ Dovilė Jakniūnaitė, „A small state in the asymmetrical bilateral relations: Lithuania in Lithuanian-Russian relations since 2004“ *Baltic Journal of Political Science*, 4 (2015), 70-93.

²² Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje užsienio politika apibrėžiama kaip „...tikslingai organizuota valstybės veikla tarptautinių santykių srityje palaikant ryšius su kitomis valstybėmis ir tarptautinės sistemos kitais dalyviais...“.

Visuotinė lietuvių enciklopedija, „Užsienio politika“, žiūrėta 2024-04-27, <https://www.vle.lt/straipsnis/uzsienio-politika/>.

²³ Marijke Breuning „Role theory“, kn. „*Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods*“, sud. Patrick A. Mello ir Falk Ostermann, (Oxford, New York: Routledge, 2023), 187-201 (187-188).

²⁴ Rikard Bengtsson ir Ole Elgström, „Conflicting Role Conceptions? The European Union in Global Politics“, *Foreign Policy Analysis*, Vol. 8, No. 1 (2012), 93-108.

²⁵ Breuning, 191.

gali būti, kad iki Rusijos plataus masto invazijos Ukrainoje dėl Rusijos grėsmių ji nebuvo girdima? O galbūt buvo girdima, bet nebuvo efektyvi įtikindama savo pozicija kitus? Ar tai reiškia, jog šalies elgesys, vaidmuo nebuvo pakankamai efektyvus ir kiek šis efektyvumas apskritai priklauso nuo pačios veikėjos, t.y. Lietuvos? Kaip visa tai susiję su pačių išorinių veikėjų mąstymu ir suvokimu?

Tarptautinių santykių ir užsienio politikos analizės teorijose išorinių veikėjų įtaka valstybės pozicijai ir veiksams, arba jų efektyvumui, nėra plačiai analizuojama – populiariausios teorijos daugiausiai nagrinėja pačių valstybių veiksmų motyvus, kuriuos lemia įvairūs veiksniai, pvz. – anarchiška tarptautinė erdvė, kurioje svarbiausia reikšmė tenka fizinei valstybės galiai (realizmas), idėjos, savęs suvokimas ir tapatybė nulemia socialiai sukonstruotą realybę, kurioje veikia tarptautiniai veikėjai (konstruktyvizmas), tarptautinė sistema grįsta taisyklėmis ir bendradarbiavimu (liberalizmas) ir kt. Vis dėlto kai kurie užsienio politikos analizės, vaidmenų teorijos šalininkai teigia, jog valstybės (arba tarptautinio veikėjo) elgesio ar veiksmų, tikslų, kurių siekiama, sėkmė vis dėlto esmingai priklauso nuo to, kaip tai mato išorės veikėjai. R. Bengtsson ir O. Elgström teigia, kad tarptautinių santykių veikėjo vaidmeniui svarbu ne tik tai, kaip veikėjas pats įsivaizduoja save ir tarptautinę erdvę, tačiau ir tai, kokie yra **kitų veikėjų lūkesčiai jam**. Leslie E. Wehner viename savo tyrimų taip pat pasitelkdamas vaidmenų teorinę priegią, tiria kaip ir kokią įtaką kitų valstybių vertinimas turi konkrečios šalies vaidmeniui regione ir pasaulyje. Teorinės priegios pagalba, autorius suskirsto valstybes į pirmines ir antrines galias Pietų Amerikos regione ir analizuoja kaip Brazilijos sau išsikeltas tikslas (kurį, kaip aptarta aukščiau, lemia tapatybiniai aspektai) būti regionine arba/ir globalia galia (ir atitinkamas elgesys, veiksmai, stengiantis tokia galia būti) sutampa su antrinių galių požiūriu į Braziliją ir šį jos tikslą. Autorius analizuoja kitų regiono valstybių (antrinių galių) lūkesčius ir priskiriamus vaidmenis Brazilijai. Būtent kitų regiono valstybių požiūris ir sutarimas (dėl skirtingų vidinių priešasčių ir paskatų) tarsi įgalina Braziliją būti ta regionine galia, kuria ji siekia ir nori būti.²⁶ Pasitelkiant analogiją apie Baltijos valstybių girdimumą, galima sakyti, kad Brazilijos tapatybė nulemia jos tikslą (ir elgesį jo siekiant) būti regionine galia. Brazilija vietos valstybių yra „girdima“, jos tarsi pritaria šiam Brazilijos elgesiui (dėl skirtingų priešasčių) ir dėl to, kaip rodo autoriaus tyrimas, jai gana gerai sekasi būti regionine galia. Daugiau empirinių tyrimų pavyzdžių bus pateikiami vėlesniame skyriuje.

Remiantis įvardintomis prielaidomis, galima kelti klausimą, ar iki Rusijos plataus masto karo prieš Ukrainą pradžios, savo elgesį ir vaidmenį tarptautinėje erdvėje Lietuva suvokė kitaip nei jos partnerės ir tai galėjo padaryti įtaką sėkmingam užsienio politikos tikslų siekimui – t.y. ar tai galėjo nulemti tai kad „Lietuva nebuvo tinkamai girdima“. Taip pat, remiantis apibrėžta problematika, kyla klausimas ar galima teigti jog po Rusijos plataus masto karo prieš Ukrainą pradžios partnerių požiūris

²⁶ Leslie E. Wehner „Role Expectations As Foreign Policy: South American Secondary Powers' Expectations of Brazil As A Regional Power“, Foreign Policy Analysis, 11, 2015, p. 435–455.

į Lietuvą pasikeitė bei ar dabar Lietuva labiau įtvirtino savo vaidmenį (ar vaidmenis) tarptautinėje bendruomenėje.

Šiame darbe ginamas teiginys, kad **po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 d., išlaikydama ilgametę ir nuoseklią savo poziciją, dėl pasikeitusio partnerių suvokimo apie šią poziciją, Lietuva reikšmingai sustiprino savo, kaip patikimos, Rusiją suprantančios, proaktyvios, demokratiškos ir europinių vertybių skleidėjos vaidmenį euroatlantinėje bendruomenėje ir tai sukuria palankias prielaidas imtis dar drąsesnės ir efektyvesnės užsienio politikos.** Siekiant apginti teiginį, remiantis akademinėmis priemonėmis, keliamas darbo tikslas – empiriniais duomenimis pagrįsti ginamąjį teiginį, analizuojant kaip Lietuvos vaidmenį tarptautinėje erdvėje suvokia didžiausios Lietuvos partnerės NATO ir Europos Sąjungoje – Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV), Jungtinė Karalystė (JK) ir Vokietija bei kaip šis suvokimas pasikeitė Rusijos plataus masto karinės agresijos prieš Ukrainą kontekste. Dėl tyrimo apimties ribojimų tiriamas trijų valstybių suvokimas. Dėl savo dydžio bei reikšmės Lietuvai ir euroatlantinei bendruomenei, tam pasirinktos būtent JAV, JK bei Vokietija.

Tikslui pasiekti kelti keturi pagrindiniai uždaviniai: 1) Remiantis vaidmenų bei mažųjų valstybių teorinėmis prielaidomis bei apžvelgtais tapatybiniais elementais Lietuvos užsienio politikoje, suformuluoti teorinį ir metodologinį pagrindą, skirtą analizuoti išoriniam mažųjų valstybių (Lietuvos) vaidmeniui (vaidmenims) tarptautinėje erdvėje, išorinį šių vaidmenų suvokimą. 2) Surinkti tyrimui reikalingus konkrečius duomenis, atliekant ekspertinius interviu su JAV, JK ir Vokietijos analitikais, kurių specializacijos laukas yra Lietuva arba kitos regiono valstybės, apie tai kaip jie suvokia Lietuvos valstybę ir jos vaidmenį bei reikšmę tarptautinėje bendruomenėje ir ar/kaip šis suvokimas keičiasi Rusijos karinės agresijos Ukrainoje kontekste. 3) Analizuojant interviu duomenis, atlikti diskurso analizę ir išskirti rezultatus, leidžiančius pateikti pagrįstus apibendrinimus apie išorinį Lietuvos vaidmens suvokimą ir jo kismą. 4) Pateikti išvadas, pagrindžiančius tyrimo ginamąjį teiginį bei rekomendacijas Lietuvos užsienio politikos veiksmams bei galimiems tolimesniems akademiniais tyrimams.

Darbą sudaro penkios pagrindinės dalys – įvadas, kuriame apibrėžiama tyrimo problema bei trumpai pristatoma pagrindinė literatūra, teorinių prielaidų ir metodologijos – sukonstruoto teorinio ir metodologinio pagrindo Lietuvos elgesio/vaidmenų išorinio suvokimo analizei, tyrimo dizaino apžvalgos, kurioje apibrėžiamos taikomos duomenų rinkimo ir analizės metodinės priemonės ir jų principai bei pristatomi pusiau struktūruotų interviu orientaciniai klausimai. Vėlesnėje, analitinėje ir tyrimo rezultatų dalyje pristatoma pagal interviu pagalba surinktus duomenis atlikta diskurso analizė – apibendrinamas vientisas JAV, JK ir Vokietijos suvokimas (ir lūkesčiai) apie Lietuvos valstybės

elgesį, vaidmenį/ vaidmenis tarptautinėje bendruomenėje, bei šio suvokimo pokyčiai po 2022 m. vasario 24-osios, Rusijai pradėjus plataus masto karą prieš Ukrainą. Galiausiai išvadose pateikiami svarstymai apie tai, kokią įtaką Lietuvos užsienio politikos efektyvumui gali turėti besikeičiantis suvokimas apie Lietuvos vaidmenį tarptautinėje erdvėje ir rekomendacijos tolimesniems tyrimams.

1. Teorinis modelis

1.1. Vaidmenų teorija ir išorinis suvokimas

Vaidmenų teorijos užsienio politikos analizėje pradžia laikomi 1970 metai, kuomet K. J. Holsti publikavo savo studiją, kurioje pritaikė iki tol daugiausiai sociologijos ir socialinės psichologijos srityse naudotą vaidmenų teorijos aiškinimą užsienio politikos analizės disciplinai. K. J. Holsti analizavo valstybės elgesį per jos sprendimų priėmėjų valstybės suvokimą santykyje su išorine tarptautine sistema.²⁷ Savo straipsnyje K. J. Holsti, analizuodamas valstybių aukščiausio lygmens vadovų pasisakymus, išskyrė bent 17 vaidmenų, priskirtinų valstybėms ir priklausančių nuo to, kaip valstybės sprendimų priėmėjai, veikiami tarptautinės sistemos, supranta savo šalies vaidmenį ir jo imasi.²⁸ Kaip teigia M. Breuning, K.J. Holsti apibrėžė vaidmenis, remdamasis šalies įsipareigojimais ir elgesiu užsienio politikoje ir orientavosi į išorinį (o ne vidinį) poveikį nacionalinių vaidmenų sampratoms.²⁹ Vadinasi, remiantis K. J. Holsti samprata, valstybės vaidmuo, kurį atspindi valstybės veiksmai ir įsipareigojimai, susiformuoja, ar, tiksliau, priklauso nuo to, kaip šalies vaidmenį suvokia sprendimų priėmėjai (ir yra formuojamas jų), daugiausiai veikiami išorinės aplinkos (tarptautinės sistemos).

Vis dėlto K. J. Holsti samprata yra tik pirmasis (pabrėžtina, labai reikšmingas) vaidmenų teorijos pritaikymo užsienio politikos analizei bandymas. M. Breuning apibendrina dvi vaidmenų teorijos kartas (angl. *generations*). Pirmosios kartos vaidmenų teorija, kurią pradėjo K. J. Holsti, kyla iš struktūrinės vaidmenų teorijos, t.y. įsitikinimo, kad tarptautinė aplinka (struktūra) nulemia, kaip valstybės vaidmenį supranta ir apibrėžia sprendimų priėmėjai/ valstybių vadovai. T.y. nacionalinis vaidmuo suvokiamas (sprendimų priėmėjų) pagal tai, kokią poziciją valstybė užima tarptautinėje (hierarchiškoje) sistemoje.³⁰ Atsižvelgiant į laikmetį, kada ši pirmosios kartos vaidmenų teorija buvo pradėta plėtoti (K. J. Holsti straipsnis pasirodė 1970 m., o pats tyrimas aprėpė vėlyvą septintąjį dešimtmetį), ir turint omenyje tarptautinę padėtį Šaltojo karo metu, tokia nuostata atrodo paaiškinama

²⁷ K. J. Holsti, „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“ *International Studies Quarterly*, 14, Nr. 3. (1970), 233-309.

²⁸ *Ibid*, 256-273, 296-297.

²⁹ Breuning „Role theory“, kn. „*Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods*“, 188.

³⁰ *Ibid*, 189.

istorinio konteksto. M. Breuning mini, jog tokia pirmosios kartos vaidmenų teorijos orientacija logiška ir dėl tuo metu vyravusių struktūralistinių teorijų tarptautinių santykių disciplinoje apskritai.³¹ Tuo tarpu antroji vaidmenų teorijos karta, arba antrosios kartos vaidmenų teorija, susiformavusi po konstruktyvizmo teorijos tarptautinių santykių disciplinoje prielaidų išpopuliarėjimo (maždaug nuo 1980-ųjų), anot M. Breuning, labiau orientuojasi į asmens (žmogaus) atstovavimą/sprendimą ir jo reikšmę (angl. *agency*) bei yra susijusi su kita vaidmenų teorijos dalimi, simboliu interakcionizmu.³² Simbolinis interakcionizmas apskritai yra filosofinė, sociologinė teorija, kurios pradininku laikomas George Herbert Mead, apibrėžęs, jog žmogus save suvokia per sąveikas (kalbines ir kitokio pobūdžio) su kitais žmonėmis.³³ Taigi ir simbolinis interakcionizmas teigia, jog visuomenė yra įvairių simbolių, reikšmių visuma. Šias reikšmes ir simbolius priskiria ir jas perduoda vieni kitiems patys individai.³⁴ Vaidmenų teorijos (antrosios kartos) atveju tai reiškia, kad šalies vaidmenį formuoja ne tiek tarptautinė struktūra (ir kaip joje savo valstybę supranta sprendimų priėmėjai), kiek patys individai. Kaip teigia M. Breuning, čia vaidmenų teorijos teorinės prielaidos sutampa su kai kuriomis konstruktyvizmo teorijų tezėmis – abiejų kryptių teoretikai sutinka, kad interesus apibrėžia patys veikėjai, o siekiant tuos interesus suprasti, „tyrėjai turi suprasti ir veikėjų normas, vertybes ir įsitikinimus“. Galiausiai tiek konstruktyvistai, tiek vaidmenų teorijos šalininkai sutaria, kad struktūra ir veikėjas (angl. *agent*) lemia ir formuoja vienas kitą.³⁵ Tai reikšmingas skirtumas nuo pirmosios kartos vaidmenų teorijos – šis suvokimas atveria galimybę kelti klausimą kaip pavieniai veikėjai įvairiais lygmenimis gali formuoti tarptautinę sistemą. Šis aspektas labai svarbus konstruojant teorinį šio tyrimo modelį. Beje, svarbu paminėti ir tai, kad natūraliai vaidmenų teoriją su konstruktyvizmu sieja ir orientacija į tapatybes, tik, kaip kritikuoja L. E. Wehner ir C. G. Thies, konstruktyvistinių idėjų populiarumas menkina vaidmenų reikšmę, mat konstruktyvistai nebrėžia ribų tarp šių dviejų koncepcijų, kurios yra glaudžiai susijusios.³⁶

Anot M. Breuning, antrosios kartos vaidmenų teorija yra įvairesnė ir turinti daugiau atšakų, kurių viena ryškiausių yra „dvilypė“ vaidmenų teorija, siejanti vaidmenų teoriją su lošimų teorijų principais bei kurios tikslas yra formalizuoti ir apibendrinti vaidmenų teoriją.³⁷ Kai kurie akademikai šią atšaką

³¹ *Ibid*, 190.

³² Breuning „Role Theory“, kn. „*Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods*“, 189.

³³ Charlotte Nickerson, „Symbolic Interactionism Theory & Examples“, *Simply Psychology*, 2023-10-16, žiūrėta 2024-04-29, <https://www.simplypsychology.org/symbolic-interaction-theory.html>.

³⁴ *Ibid*.

³⁵ Breuning „Role Theory“, kn. „*Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods*“, 190.

³⁶ Leslie E. Wehner ir Cameron G. Thies, „Role Theory, Narratives, and Interpretation: The Domestic Contestation of Roles“, *International Studies Review*, 16, no. 3, 4, 411-436.

³⁷ *Ibid*, 190, 191.

apskritai išskiria kaip trečiąją vaidmenų teorijos kartą, kuria siekiama įvairiapusiškiau nagrinėti ginčus dėl vaidmenų iš skirtingų veikėjų pozicijų.³⁸

Vis dėlto nepaisant platesnio antrosios vaidmenų teorijos kartos akademikų požiūrio, daugelis tyrėjų analizuoja vaidmenis per paties veikėjo proaktyvumą, savęs, santykyje su aplinka, suvokimą. Jeigu antroji vaidmenų teorijos banga (karta) leidžia žiūrėti į tarptautinę sistemą ne kaip į nepajudinamą struktūrą, bet kaip į veikėjų konstruojamą aplinką, paties veikėjo vaidmuo vis tiek daugiausiai yra suvokiamas kaip jo paties suvokimo apie save pasekmė. Tačiau prielaida jog struktūra (tarptautinė aplinka) ir veikėjas gali lemti ir formuoti vienas kitą, leidžia žvelgti dar plačiau ir kelti klausimą ar veikėjai gali daryti įtaką ne tik tarptautinei aplinkai/sistemai, bet ir vieni kitiems. L. E. Wehner pats prisideda užpildant šią nišą, tirdamas kitų valstybių vaidmenų lūkesčius. Jo tyrimas rodo, kad valstybės vaidmens regione efektyvumui yra kritiškai svarbu ir tai, kokie yra kitų regiono valstybių lūkesčiai šiam vaidmeniui, ir apskritai, taip pat daug reikšmės turi ir tai, kaip patį regioną, kuriame egzistuoja, suvokia ir kitos jo šalys.³⁹ L. E. Wehner atsispiria nuo Ole Elgström, kuris vienas pirmųjų konstruoja vaidmenų teorijos taikymą išoriniam kitų veikėjų vertinimui ir teigia, jog kitų valstybių lūkesčiai šalies vaidmeniui turėtų būti šaliai svarbus aspektas formuojant savo užsienio politiką ir jos turėtų taip pat mąstyti apie joms reikšmingų „kitų“ užsienio politikos elgesį ir tikslus.⁴⁰ O. Elgström tyrė kaip ES yra suvokiama kaip lyderė tarptautinėse derybose kitų besiderančių veikėjų. Autoriaus tyrimas leidžia apibendrinti, jog siekiant lyderystės veikėjai (šiuo atveju ES) nepakanka tiesiog pristatyti save kaip lyderę – tam, kad toks vaidmuo galėtų būti išpildytas, būtina, jog ši vaidmenį pripažintų ir kiti aplinkos veikėjai.⁴¹ Jau minėtas L. E. Wehner tyrimas taip pat patvirtina, kad kitų lūkesčiai atitinkamam valstybės vaidmeniui turi įtakos tam, kaip tą vaidmenį seksis įgyvendinti praktiškai. Yra ir daugiau empirinių pavyzdžių, rodančių svarbią išorinio vertinimo reikšmę užsienio politikos efektyvumui, nemaža jų dalis iš tiesų analizuoja būtent ES vaidmenį tarptautinėje erdvėje. Pavyzdžiui, S. Lucarelli 2013 metais analizavo kaip išorinis Europos Sąjungos įvaizdis prisideda prie bendro suvokimo apie ES tapatybės vaidmenį pasaulio politikoje.⁴² Prieinama išvados, kad išorėje ES vertinama kaip ekonomiškai galinga, bet dvišalėse ir daugiašalėse derybose ne visada yra suvokiama kaip lyderė, kas prieštarauja to meto ES savęs identifikavimui kaip „specialios“ globalios veikėjos.⁴³ N. Chaban, A. Miskimmon ir B. O’loughlin 2017 metais tyrė, kokie

³⁸ Magdalena Kozub-Karkut, „Towards a Theoretical Synthesis: Supplementing Two-Level Games with Role Theory“, *Teoria polityki*, 6 (2022), 123-146.

³⁹ Wehner, „Role Expectations As Foreign Policy“, 435-455.

⁴⁰ Ole Elgström, „The European Union as a Leader in International Multilateral Negotiations – a Problematic Aspiration“, *International Relations*, 21, 4 (2007), 445-458.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Sonia Lucarelli, „Seen from the Outside: The State of the Art on the External Image of the EU“, *Journal of European Integration*, 36, 1 (2014), 1-16.

⁴³ *Ibid*

naratyvai apie Europos Sąjungą vyravo tarp ES strateginių partnerių Azijoje bei teigė, kad nors ES gan nuosekliai suvokė tarptautinę sistemą ir savo vaidmenį joje, Azijos valstybių požiūris nuo šio suvokimo stipriai skyrėsi.⁴⁴ Dar konkrečiau išorinio ir vidinio suvokimo skirtumus analizuoja J. Wrangle ir R. Bengtsson.⁴⁵ Autoriai nagrinėja kaip mažos valstybės – Estijos – suvokimas apie savo saugumą sutampa arba skiriasi nuo to, kaip jį suvokia kitos Baltijos jūros regiono šalys. Autoriai teigia, kad saugumas yra santykinis ir subjektyvus, todėl verta nagrinėti, kaip konkretūs veikėjai ir individai jį suvokia. Autoriai patvirtina jau minėtą išvadą, kad suvokimas (angl. *perception*) yra svarbus visiems tarptautinių santykių veikėjams, nes gali nulemti konkrečius jų veiksmus.

Vaidmenų teorija, nors iš išskiria aiškias prielaidas, galinčias padėti geriau suprasti, kodėl valstybėms pavyksta arba nepavyksta siekti ilgalaikių tikslų užsienio politikoje, susilaukia daug kritikos, kad nors yra turtinga konceptualiai, vis dar reikšmingai stinga aiškių kriterijų ir yra apribotų metodologinės prieigos galimybių.⁴⁶ Visgi Breuning apžvelgia vaidmenų teorijos akademikų lauką ir išskiria pagrindinius terminus ir konceptus bei tinkamiausias metodologines prieigas, siekiant atlikti empirines analizes.⁴⁷ Kai kurios Breuning apibendrinime pabrėžiamos esminės vaidmenų teorijos sąvokos ir prielaidos integraliai jau buvo minimos šiame darbe: suvokimas (angl. *perception*), koncepcija, jog valstybės gali turėti daug vaidmenų (angl. *multiple roles*), kad vaidmenys gali būti susiję su tam tikrais ryšiais/ santykiais tarp veikėjų (angl. *relationships*).⁴⁸ Breuning pristato teorijos pradininko Holsti pateiktą pagrindinės sąvokos – nacionalinio vaidmens sampratų (angl. *national role conceptions*) apibrėžimą – tai „pačių politikos formuotojų apibrėžimai apie tai, kokie bendri sprendimai, įsipareigojimai, taisyklės ir veiksmai yra tinkami jų valstybei, bei apie tai kokios funkcijos, jei tokios yra, jų valstybė turėtų tęstinai įgyvendinti tarptautinėje sistemoje <...>. Tai yra jų suvokimas apie tai, kokia orientacija ar funkcijos yra tinkamos jų valstybei išorinėje aplinkoje.“⁴⁹ Vaidmenų teorijoje labai svarbus „aš“ ir „kitas“, dar dažnai literatūroje įvardijami kaip „ego“ ir „alter“. Kaip apibendrina Breuning, „kitas“ arba „alter“ turi lūkesčius vaidmenims (angl. *role expectations*), t.y. „kitas“ tikisi, kad valstybės (kuri „kitam“ taip pat yra „kita“) sprendimų priėmėjai turės savo įsitikinimus apie tai, koks yra tinkamiausias tos valstybės vaidmuo ar vaidmenys; šie suvokimai gali nesutapti. Čia atsiranda vaidmens „įvedimas“ (angl. *role enactment*), arba valstybės užsienio politikos veiksmai, kurie nebūtinai sutaps su „kito“ lūkesčiais. Kad šis sutapimas atsirastų, vyksta vaidmens

⁴⁴ Natalia Chaban, Alister Miskimmon ir Ben O'loughlin „The EU's Peace and Security Narrative: Views from EU Strategic Partners in Asia“, *Journal of Common Market Studies*, 55, 6 (2017), 1273–1289.

⁴⁵ Jana Wrangle ir Rikard Bengtsson, „Internal and external perceptions of small state security: the case of Estonia“, *European Security*, 28, 4 (2019), 449-472.

⁴⁶ Leslie E. Wehner, Cameron S. Thies, „Leader Influence in Role Selection Choices: Fulfilling Role Theory's Potential for Foreign Policy Analysis“, *International Studies Review*, 23 (2021), 1424–1441 (1426).

⁴⁷ Breuning „Role Theory“, kn. „*Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods*“, 191-197.

⁴⁸ *Ibid*, 191.

⁴⁹ *Ibid*, 191.

socializacijos (angl. *role socialization*) procesas, kuris reiškia, kad valstybė bando priartinti savo vaidmens įgyvendinimo prieigą prie „kito“ lūkesčių. Šis procesas, kaip pabrėžia Breuning, apžvelgdama kitus autorius, dažniausiai pastebimas naujų valstybių atžvilgiu ir yra dažnai susijęs su tuo, kaip mažiau galingos valstybės yra „socializuojamos“ galingesnių.⁵⁰ Tai yra antrajai vaidmenų teorijos kartai, arba, bangai, artimesnis požiūris. Nors Holsti išskyrė bent 17 vaidmenų kategorijų, apibrėžimai aukščiau leidžia suprasti, kad vaidmuo yra apibrėžiamas pačios valstybės ir gali priklausyti nuo to, kas, politikos formuotojų nuomone, yra tinkamiausia valstybei. Natūralu, kad politikos formuotojai praktinėje realybėje vadovaujasi ne metodologiniu apibrėžimu, bet interesais, kuriuos, kaip prieita išvados anksčiau, nulemia jų tapatybinis suvokimas. Remiantis tuo, galima teigti, kad valstybės vaidmuo neprivalo priklausyti atitinkamai kategorijai. Savo vaidmenį, ar tiksliau, vadovaujantis Breuning, „tęstinius veiksmus“ užsienio politikoje, valstybė gali formuoti kaip jai tinkama. Kiek toks vaidmuo, veiksmai bus rezultatyvūs ir kiek juos valstybė norės keisti, gali priklausyti nuo „kitų“ lūkesčių. Kadangi vaidmenų teorija neatsiejama nuo suvokimo, t.y. interpretavimo, o taigi ir kalbos, vyraujančios tyrimų prieigos įprastai yra turinio, naratyvų analizės, atvejo studijos, neribojančios griežtais apibrėžimais bei suteikiančios galimybę geriau pastebėti konkrečių veikėjų mąstymo kryptis.⁵¹

Apibendrinant, vaidmenų teorija padeda paaiškinti valstybės užsienio politikos veiksmus, priklausančius nuo jos suvokimo apie save. Vaidmenų teorija, gerai iliustruoja, jog valstybėms yra svarbu, kad suvokimas apie save ir savo vaidmenį tarptautinėje erdvėje sutaptų su kitų valstybių suvokimu apie jas. Jeigu tokio sutapimo nėra arba jis reikšmingai skiriasi, valstybės veiksmai gali nebūti pakankami pasiekti jos norimų tikslų. Remiantis tuo galima teigti, jog ir Lietuvai labai svarbu, kad ji savo partnerių būtų matoma ir suprantama taip, kaip pati supranta save. Toks suvokimo (ne)sutapimas daro reikšmingą įtaką Lietuvos veiksmų tarptautinėje erdvėje ir užsienio politikos efektyvumui, veiksmingumui apskritai. Vis dėlto nors iki šiol vaidmenų teorija dažniausiai taikyta tiriant dideles valstybes ar kitus didelius veikėjus (pvz. ES) tarptautinėje bendruomenėje, randasi bandymų tirti mažųjų valstybių galimybes, remiantis vaidmenų teorija (geras to pavyzdys - Feliciano de Sá Guimarães, iškėlęs keturias sąlygas, kuomet mažosios valstybės gali padaryti įtaką ir paskatinti pakeisti didesnius veikėjus savo vaidmenis tarptautinėje bendruomenėje).⁵² Tokie tyrimai rodo, jog vaidmenų teorijos taikymas nėra apribotas ties didžiosiomis valstybėmis ir verta apžvelgti, kaip ši teorija gali pasitarnauti apjungiant ją su teorinėmis prielaidomis apie mažas valstybes bei aiškinant mažųjų valstybių veiksmų tarptautinėje bendruomenėje efektyvumą. Tiriamosios problemos atveju,

⁵⁰ *Ibid*, 191-192.

⁵¹ *Ibid*, 191-197.

⁵² Feliciano de Sá Guimarães, *A Theory of Master Role Transition Small Powers Shaping Regional Hegemons* (Oxford, New York: Routledge, 2021), 5-7.

ši specifiška prieiga gali padėti geriau paaiškinti, kodėl iki Rusijos plataus masto karo prieš Ukrainą pradžios, Lietuva, save suvokianti, kaip patikimą partnerę, kuri gyvena šalia jai egzistencinę grėsmę keliančios Rusijos (vienas iš tapatybinių suvokimų) kalbėjusi apie Rusijos keliamas grėsmes (vienas iš vaidmenų), galimai nebuvo išgirsta savo partnerių taip, kaip norėjo būti išgirsta („kitų“ lūkesčiai Lietuvos vaidmeniui (-ims) nesutapo su pačios Lietuvos (sprendimų priėmėjų) sau priskiriamais vaidmenimis, todėl užsienio politikos veiksmai galimai nebuvo tokie efektyvūs. Prieiga taip pat gali padėti geriau paaiškinti ar Rusijai pradėjus plataus masto karą prieš Ukrainą įvyko tam tikra Lietuvos vaidmens (-ų) socializacija, tik ne įprastai išskiriamu būdu, o pasikeitus partnerių lūkesčiams apie tai, koks yra/ turi būti Lietuvos vaidmuo tarptautinėje erdvėje; tokia analizė taikant vaidmenų teoriją gali padėti geriau suprasti užsienio politikos veikslių efektyvumą.

Prieš aprašant tyrimo dizainą, prasminga trumpai apžvelgti labiau vyraujančias teorines prielaidas apie mažąsias valstybes. Tai svarbu analizuojant Lietuvą, nes Lietuvos buvimas maža valstybe yra iš esmės lemiantis tapatybinis momentas didžiojoje dalyje analizuotos literatūros.

1.2. Mažųjų valstybių užsienio politika. Lietuva kaip maža valstybė

Mažųjų valstybių⁵³ veikimas tarptautinėje erdvėje yra apribotas (būdamas mažos skirtingais, pirmiausia, kiekybiniais rodikliais – teritorija, gyventojų skaičiumi, ekonominiais ištekliais ir kt.⁵⁴), šios valstybės, dažnai suprantama, neturi tiek lankstumo ir galios veikti, kiek didžiosios valstybės. Visgi tam tikrų galimybių manevravimui ir tarptautinių santykių vystymui yra, tačiau, kadangi veikimo galimybės ir ištekliai yra riboti, norint pasiekti užsienio politikos tikslus, tampa dar svarbiau, kad įgyvendinami veiksmai būtų efektyvūs.

A. M. Brady ir B. Thorhallson teigia, kad mažosios valstybės daugiausiai analizuojamos per jau išvystytą tarptautinių santykių teorijų prielaidas, pritaikant mažųjų valstybių specifiką, bet ne paaiškinant, kaip tokios šalys iš tikrųjų veikia.⁵⁵ Mažųjų valstybių tyrinėjimuose analizuojant jų užsienio politikos galimybes populiarios teorijos apima normų antreprenerystę - Christine Ingebritsen, analizuodama Skandinavijos šalis priėjo išvados, kad mažos valstybės, sąmoningai ir aktyviai veikdamos globaliu lygmeniu konkrečiais klausimais, gali susikurti savitą socialinę galią ir taip tapti svarbiomis politikos žaidėjomis, nepaisant to, kad galėtų būti laikomos mažosiomis

⁵³ Akademiniam lauke nėra vieningo sutarimo dėl vieno mažosios valstybės apibrėžimo. Sistemingai apibendrintą dėmesį, pvz., analizuodamas ir Lietuvos atvejį, tam skyrė: Justinas Lingevičius, „Being a Small State: Discussion on the Role of Size“, *Baltic Journal of Political Science*, 7-8 (2020), 73-91.

⁵⁴ Baldur Thorhallsson, „The Size of States in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives“, *European Integration*, 28, No. 1 (2006), 7-31.

⁵⁵ A. M. Brady, B. Thorhallsson, Small States and the Turning Point in Global Politics, Small States and the New Security Environment, *The World of Small States* 7, (2021). 1-11

valstybėmis.⁵⁶ Kiti tyrėjai argumentuoja, kad mažų valstybių mažumas iš tiesų yra tai „ką iš jų padarome“ (angl. *small is what we make of it*⁵⁷). Čia vėl išryškėja išorinių veikėjų vertinimo, suvokimo apie valstybę (šiuo atveju – mažąją) reikšmė. S. Theys teigia, jog mažųjų valstybių koncepcija yra socialiai sukonstruota – turi egzistuoti bendras supratimas, ką šis terminas ir konceptas reiškia tam, kad jis būtų reikšmingas. Autorė neatmeta, kad egzistuoja objektyvūs kriterijai, kas yra maža valstybė (tokie kaip jau minėtas gyventojų skaičius, valstybės dydis), tačiau taip pat egzistuoja ir subjektyvūs kriterijai – suvokimas, šalies situacija kitų valstybių kontekste ir pan. Tačiau tirdama Ramiojo vandenyno salų šalių (angl. Pacific Island Countries – PICs) pozicijas Jungtinių Tautų klimato kaitos konferencijoje COP25, autorė atrado, kad egzistuoja intersubjektyvinė prieiga, siekiant apibrėžti mažąsias valstybes – valstybė gali būti tokia, kokią ją apibrėžia skirtingi veikėjai, veikiantys jos vardu ir aplinkinės šalys. (PICs valstybės, įprastai klasifikuojamos kaip mažos salų valstybės, save laiko ne mažosiomis valstybėmis, bet didžiosiomis vandenynų valstybėmis. Tokių šių valstybių apibrėžimą priima ir kiti akademikai, politikai bei tarptautinės organizacijos, todėl tai rodo, jog šis apibrėžimas gali būti laikomas legitimu.⁵⁸) Toks požiūris rodo, jog mažosioms valstybėms kitų suvokimas ir pripažinimas yra ypač svarbus ir gali lemti jų veiksmų tarptautinėje erdvėje efektyvumą. Panašiai argumentuoja ir Christopher S Browning, teigdamas, jog valstybės mažumas gali būti labiau teigiamas, nei neigiamas dalykas atitinkamuose kontekstuose, konstruojant valstybių tapatybes. Autorius argumentuoja pasitelkdamas Suomijos pavyzdį, kuri, savo ruožtu faktą, jog yra maža valstybė pasitelkia konstruoti argumentams, kodėl šis aspektas suteikia valstybei atitinkamas galimybes veikti užsienio politikoje.⁵⁹

Yra autorių, teigiančių, kad remiantis objektyviaisiais ir subjektyviaisiais kriterijais Lietuva yra maža valstybė, tačiau užsienio politikoje šis faktas yra pabrėžiamas kaip tapatybės dalis – Lietuva pristatoma kaip *maža, bet nesilpna*, o Lietuvos vaidmuo tarptautinėje bendruomenėje susijęs su „kietąjo“ saugumo paieškomis ir tapatybės išlaikymu.⁶⁰ Tuo tarpu kiti autoriai nėra linkę teigti, kad Lietuva siekia perkonstruoti savo tapatybę užsienio politikoje iš mažos valstybės į kokią nors kitokią šalį, tačiau per išskirtinius ir mažai valstybei neįprastus ir aktyvius sprendimus gali kompensuoti

⁵⁶Christine Ingebritsen, „Norm Entrepreneurs: Scandinavia's Role in World Politics“, *Cooperation and Conflict*, Vol. 37, No. 1, 2002, p. 11-23.

⁵⁷ Sarina Theys, „Small States Reconsidered: Small Is What We Make Of It“, *Journal of International Affairs*, 74, 2, 2022, 81-96.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Christopher S Browning, „Small, Smart and Salient? Rethinking Identity in the Small States Literature“, *Cambridge Review of International Affairs*, 19, 4, 2006. 669-684.

⁶⁰ Ieva Gajauskaitė, „The small state's role in the Euro-Atlantic area: Potential changes in Lithuania's foreign policy“, *Warsaw East European Review: The Post-Soviet Space three decades later time of troubles or triumph?*. Varšuva : University of Warsaw, vol.10, 2020, p. 91-104.

„neigiamas mažumo savybes“ – mažą plotą, sąlyginai nedidelę karinę galią bei įrodyti partneriams, kad mažos ir „materialiai silpnos“ valstybės gali ginti Europietiškas vertybes, normas ir saugumą.⁶¹

Žinoma, yra gerokai daugiau teorinių prielaidų, dedančių pastangas paaiškinti mažųjų valstybių veikimą užsienio politikoje. Vis dėlto šio tyrimo kontekste svarbiausia suprasti, kad Lietuvai efektyvumas užsienio politikoje yra ypač svarbus dar ir dėl to, kad ji yra maža valstybė, todėl turi ribotus veikimo galimybių išteklius. Mažosioms valstybėms, dažnai ribojamoms materialinių galimybių, „tinkamas“ išorės veikėjų suvokimas ir pripažinimas yra svarbus, nes gali nulemti, kiek šie jų išoriniai veiksmai pasiteisins.

1.3. Lietuvos tapatybės santykio su užsienio politika prielaidos

Aišku, kad Lietuva save supranta ne tik kaip mažą valstybę. Tapatybė apima labai daug dalykų skirtingose valstybės veikimo srityse, įskaitant kalbos, kultūros, istorijos ir kitus aspektus, tačiau, nors gali būti kritiškai svarbūs, pavyzdžiui, formuojant vidaus politiką ar visuomenei susitariant dėl pamatinių sugyvenimo šalies visuomenėje prielaidų, santykiyje su užsienio politikos sprendimais ne visi šie elementai gali būti aktualūs.

Santykiyje su užsienio politika, Lietuvos tapatybė, kaip jau teigta anksčiau, tiek formuojasi, tiek formuoja sprendimus ir vaidmenis išorinėje aplinkoje.⁶² Apžvelgiant vyraujančius Lietuvos tapatybės (užsienio politikos srityje) tyrimus galima apibendrinti keletą besikartojančių tapatybinių momentų. V. Beržiūnas išskyrė kad Lietuvoje užsienio politikos tapatybę apibrėžia: „...a) Intersubjektyvus savęs pripažinimas mažais, silpnais ir dėl to nesavarankiškais / negalinčiais savarankiškai apsiginti; b) Grėsmingojo kito (priešo) buvimo greta intersubjektyvus suvokimas“. Toliau V. Beržiūnas teigia, kad dėl šių reikšmių sprendimų priėmėjai savo tikslus suvokia kaip poreikį „ieškoti ieškoti (stipraus) užtarėjo ir nuolatos stengtis atkreipti jo dėmesį į save“, kas iš esmės lemia atitinkamus užsienio politikos veiksmus.⁶³ Apžvelgus vyraujančius tyrimus ir tendencijas, išskirtinos penkios skirtingos linijos/ pjūviai, kaip Lietuva ryškiausiai pozicionuoja save tarptautinėje erdvėje. Iš esmės visos linijos patenka tiek po V. Beržiūno, tiek po D. Jakniūnaitės apibendrinimais, jog Lietuva pripažįsta save kaip mažą ir dėl to negalinčią apsiginti (tik) savarankiškai bei gyvenančią šalia egzistencinę grėsmę keliančio kito (Rusijos)⁶⁴, o santykiai su Rusija motyvuoja užsienio politiką bei paaiškina savęs

⁶¹ Ausra Park & Gerda Jakstaite – Confortola, „Small State Status-Seeking: Lithuania’s Foreign Policy Status Aspirations“ *Europe-Asia studies*, Vol. 73, No. 7, 2021, p. 1279–1302.

⁶² Valentinas Beržiūnas, „Lietuvos užsienio politikos formavimo tapatybiniai veiksniai“ (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2017), 132-134.

⁶³ Beržiūnas, *Lietuvos užsienio politikos formavimo tapatybiniai veiksniai*, 133-134.

⁶⁴ *Ibid*

reprezentavimą tarptautinėje erdvėje.⁶⁵ Tačiau tuo pačiu metu šios linijos yra reikšmingos, kad būtų atskiriamos kaip savarankiškos, arba, bent jau kaip atskiros potemės, kurios motyvuoja Lietuvos veikimą tarptautinėje erdvėje.

Lietuva - maža valstybė

Analizuojant akademinis tekstus apie Lietuvos tapatybę ir užsienio politiką, visų pirma kartojasi Lietuvos, kaip **mažos** valstybės savęs suvokimas. Yra autorių, teigiančių, kad remiantis objektyviaisiais ir subjektyviaisiais kriterijais Lietuva yra maža valstybė, tačiau kai kurie teigia, jog, priešingai nei kai kuriuose apibendrinimuose (pvz., V. Beržiūno), Lietuva pristatoma kaip *maža, bet nesilpna*. Visgi ir kituose tyrimuose Lietuvos vaidmuo tarptautinėje bendruomenėje pabrėžiamas kaip susijęs su „kietojo“ saugumo paieškomis ir tapatybės išlaikymu.⁶⁶ Taip pat teigiama, kad Lietuva per išskirtinius ir mažai valstybei neįprastus ir aktyvius sprendimus yra pajėgi kompensuoti „neigiamas mažumo savybes“ – mažą plotą, sąlyginai nedidelę karinę galią bei įrodyti partneriams, jog net mažos ir „materialiai silpnos“ valstybės gali ginti europietiškas vertybes, normas ir saugumą.⁶⁷ Tai signalizuoja, kad Lietuva mato save kaip aktyvią mažą valstybę, kuriai, nors ir mažai, aktyvumas gali padėti pasiekti užsienio politikos tikslus.

Lietuva – patikima partnerė euroatlantinėje bendruomenėje

Nusiteikimas ir veiksmai užtikrinant europinių vertybių, normų ir saugumo gynimą leidžia Lietuvai save suvokti kaip **patikimą partnerę**. Dar vienas labai reikšmingas to aspektas – patikima partnerė, **besiorientuojanti į euroatlantinę erdvę**, arba, į Vakarus (tai tarsi esminė tapatybinė konstanta, kurią atspindi, kaip aptarta aukščiau, net pamatinis, konstitucinis teisinis reguliavimas ir, apskritai, Lietuvos valstybės konstitucinė tradicija⁶⁸). Buvimas patikima partnere labai aiškiai išsiskiria net valstybės ilgalaikėse strateginėse vizijose kaip nedaloma saugumo užtikrinimo sąlyga. Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ išskiriama, kad „...Lietuvos pozicija tarptautinėje sistemoje lemia šalies saugumą. Lietuva yra aktyvi ir patikima euroatlantinės bendruomenės narė, puoselėja užtikrintus ir abipusiškai naudingus santykius su įvairiais regiono ir pasaulio partneriais. Lietuvos narystė sustiprėjusiame NATO, dalyvavimas plačioje demokratinių

⁶⁵ Dovilė Jakniūnaitė, „A small state in the asymmetrical bilateral relations: Lithuania in Lithuanian-Russian relations since 2004“ *Baltic Journal of Political Science*, 4 (2015), 70-93.

⁶⁶ Ieva Gajauskaitė, „The small state's role in the Euro-Atlantic area: Potential changes in Lithuania's foreign policy“, *Warsaw East European Review: The Post-Soviet Space three decades later time of troubles or triumph?*. Varšuva : University of Warsaw, vol.10, 2020, p. 91-104.

⁶⁷ Ausra Park & Gerda Jakstaite – Confortola, „Small State Status-Seeking: Lithuania's Foreign Policy Status Aspirations“ *Europe-Asia studies*, Vol. 73, No. 7, 2021, p. 1279–1302.

⁶⁸ Dainius Žalimas, „Lietuvos Respublikos užsienio politikos konstituciniai pagrindai,“ 757-778.

valstybių koalicijoje ir kritinėse tarptautinėse vertės grandinėse daro ją svarbią jos partneriams ir visam pasauliui, ir šis statusas yra savaiminis šalies saugumo šaltinis. <...>“.⁶⁹

Lietuva – aktyviai palaikanti ES ir NATO plėtrą

Būdama patikima partnere, Lietuva taip pat išsiskiria **aktyviu tiek ES, tiek NATO plėtros palaikymu** ir yra linkusi imtis lyderystės remiant šį klausimą. Kaip vienas iš pavyzdžių, tai liudija Lietuvos institucijų aktyvi pozicija NATO viršūnių susitikimo Vilniuje kontekste, kai už Ukrainos narystę NATO aktyviai pasisakė aukščiausi Lietuvos Respublikos politikai⁷⁰, o 2023 m. rudenį, LR Seimas net priėmė rezoliuciją, kuria paskelbė palaikymą Ukrainos pakvietimui prisijungti prie NATO ir kreipėsi į kitų NATO valstybių narių parlamentus siūlydamas šiuos padaryti tą patį bei paskatinti savo vyriausybes Ukrainą pakviesti prisijungti 2024 m. liepą vykšančiame NATO viršūnių susitikime.⁷¹ Tuo tarpu R. Vilpišauskas apibendrina, kad ES plėtros (tiksliau – kandidačių statuso suteikimo Ukrainai, Moldovai, Sakartvelui) Lietuva siekė nuo pat savo pačios įstojimo į ES, o Lietuvos visuomenė Ukrainos narystę ir ES plėtrą palaiko apskritai labiausiai visoje ES.⁷²

Lietuva – šalia grėsmę keliančios Rusijos, kurios motyvus ir grėsmę supranta labai gerai

Kad Rusija kelia grėsmę Lietuvos saugumui yra akivaizdu įvairiomis prasmėmis. Daugelyje tyrimų kartojasi tai, jog Lietuva aiškiai save suvokia kaip gyvenančią **šalia Rusijos, kuri yra suvokiama kaip grėsmė**.⁷³ Tai, kad Rusija kelia grėsmes Lietuvai ir partneriams nuolat akcentuoja ir Lietuvos institucijos, įskaitant ir pagrindines žvalgybos institucijas.⁷⁴ Naujausi apklausų duomenys rodo, kad tai supranta ir ne mažiau kaip 70 procentų Lietuvos visuomenės.⁷⁵

Lietuva – demokratijos puoselėtoja ir lyderystę demonstruojanti rėmėja

⁶⁹ „Valstybės pažangos strategija „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, žiūrėta 2024-05-06, <https://lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/pkvNdKV10fk.pdf>.

⁷⁰ Pavyzdžiui: Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija (Prezidento komunikacijos grupė) „Prezidentas: Ukrainos ateitis yra NATO“, lrp.lt, paskelbta 2023-07-12, <https://lrp.lt/lt/prezidentas-ukrainos-ateitis-yra-nato/40871>.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Seimas, „Rezoliucija dėl Ukrainos pakvietimo prisijungti prie NATO“, Vilnius, 2023, https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=69356 (žiūrėta 2024-05-06).

⁷² Ramūnas Vilpišauskas, „ES plėtra – maratonas su kliūtimis“, lrt.lt, paskelbta 2024-04-30, <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2262551/ramunas-vilpisauskas-es-pletra-maratonas-su-kliutimis>.

⁷³ Dovilė Jakniūnaitė, „Kaip kalbėsime apie 2004-2014 m. Lietuvos užsienio politiką?“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika 2004-2014. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, 7-30.

⁷⁴ Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2024“, paskelbta 2024-03-07, <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2024/03/GR-2024-02-15-LT-1-1.pdf>.

Taip pat:

Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, „Naujausias Lietuvos žvalgybos grėsmių vertinimas: kokia yra saugumo situacija?“, vsd.lt, paskelbta 2024-03-07, <https://www.vsd.lt/2024/03/07/naujausias-lietuvos-zvalgybos-gresmiu-vertinimas-kokia-yra-saugumo-situacija/>.

⁷⁵ Domantė Platūkytė, „70 proc. gyventojų sutinka, kad Rusija kelia grėsmę, bet išsiskiria kitataučių nuomonė“, lrt.lt, paskelbta 2024-04-15, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2248570/70-proc-gyventoju-sutinka-kad-rusija-kelia-gresme-bet-issiskiria-kitatauciu-nuomone>.

Pastarojo laikotarpio analizėse peržvelgiant Lietuvos savęs suvokimą tarptautinėje erdvėje išryškėja, jog po Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos 2014 metais susiformuoja, o po 2022 m. Rusijos pradėto plataus masto karo prieš Ukrainą užsitvirtina Lietuvos kaip „demokratijos forpostas“ savivoka bei Lietuvos kaip **demokratijos centro (ar demokratijos rėmėjos)** globaliu ir/arba regioniniu lygmenimis pozicija.⁷⁶ (Lyderystės regione ir iniciatyvumo aspektą išskyrė ir V. Beržiūnas)⁷⁷. Politine prasme, dabartinė Lietuvos Respublikos Vyriausybė netgi XVIII Vyriausybės programoje numatė tikslą (prioritetinį projektą), kuriuo siekiama užtikrinti, kad Lietuva būtų laisvės ir demokratijos plėtros centru – per paramą kovojantiems už laisvę visame pasaulyje, pagalbos teikimą pilietinei visuomenei ir demokratinei Baltarusijai, laisvės ir demokratijos darbotvarkės ES plėtojimą, permažstant Rytų partnerystės iniciatyvą ir siekiant Ukrainos, Moldovos, Sakartvelo narystės ES, išlaikant principingą laikyseną Rusijos agresijos akivaizdoje, vykdant vystomojo bendradarbiavimo politiką.⁷⁸ Svarbu paminėti, kad ši programa patvirtinta dar iki Rusijos pradėto plataus masto karo prieš Ukrainą.

Taigi apibendrinant visą teorinę apžvalgą, išskiriamos šios pagrindinės teorinės prielaidos, kuriomis vadovaujamosi šiame darbe: valstybės tapatybė, t.y. tai, kaip valstybė – Lietuva - supranta save, nulemia valstybės interesus ir veiksmus išorinėje erdvėje. Tiesa, šis suvokimas taip pat gali formotis ir keistis priklausomai nuo santykio su kitais tarptautiniais subjektais. Tai reiškia, kad tapatybę ir elgesį gali lemti ne tik tai, kaip valstybė mato save, bet ir tai, kaip ji yra matoma (taigi ir sąveikauja) su kitais. Prisimenant Breuning ir remiantis vaidmenų teorija tai reiškia, jog analizuojant vaidmenis labai svarbus yra suvokimas. Vaidmenų Lietuva gali turėti ne vieną ir šie gali būti susiję su atitinkamais valstybės santykiais su kitais. Nacionalinio vaidmens samprata yra sprendimų priėmėjų valstybėje suvokimas apie tai, kokie vaidmenys – veiksmai, įsipareigojimai ir taisyklės, funkcijos jai yra tinkamiausi. Šių vaidmenų įgyvendinimui reikšmės turi ir kitų tarptautinių veikėjų lūkesčiai, kurie ne visada gali sutapti su tuo, kokius vaidmenis sau numato Lietuva. Kaip rodo empiriniai teorijos taikymai, šie išoriniai lūkesčiai, suvokimas, gali turėti įtakos kaip sėkmingai valstybei sekasi įgyvendinti savo vaidmenis ir siekti užsienio politikos tikslų.

Bandant suprasti ar po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 d., Lietuva, išlaikydama ilgametę ir nuoseklią savo poziciją, dėl pasikeitusio partnerių suvokimo apie šią poziciją, reikšmingai sustiprino savo, kaip patikimos, Rusiją suprantančios, proaktyvios, demokratinių ir europinių vertybių skleidėjos vaidmenį euroatlantinėje bendruomenėje ir tai sukuria palankias prielaidas imtis dar drąsesnės ir efektyvesnės užsienio politikos. Tyrime analizuojama kaip

⁷⁶ Žilvinas Švedkauskas, „A Newfound Hub of Global Democracy Promotion: Lithuania Playing to its Strengths“, *Alternatives: Global, Local, Political, Special Issue: Eastern Europe at War: A New Kidnapping*, Vol. 0, No. 0 (2023), 1-15.

⁷⁷ Beržiūnas, 134.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Seimas, „Nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, Irs.lt, žiūrėta 2024-05-11, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>.

Lietuvos partnerės – JAV, JK ir Vokietija supranta Lietuvą, kaip mažą valstybę, patikimą partnerę euroatlantinėje bendruomenėje, aktyviai palaikančią ES ir NATO plėtrą, demokratijos puoselėtoją ir lyderystę demonstruojančią rėmėją, gyvenančią šalia grėsmę keliančios Rusijos, kurios motyvus ir grėsmę Lietuva supranta labai gerai. Aiškinamasi, ar, ir jei taip, tai kaip šis suvokimas keitėsi po 2022 m. vasario 24-osios, Rusijai pradėjus plataus masto karą prieš Ukrainą. T. y. ar iki Rusijos pradėto plataus masto karo, išorinių partnerių lūkesčiai Lietuvos vaidmenims skyrėsi nuo to, kokius vaidmenis sau priskiria pati Lietuva ir ar įvyko savotiška Lietuvos vaidmens socializacija po 2022 m. vasario 24-osios, kuomet Lietuvos vaidmens įgyvendinimas susivienodino su išorinių veikėjų lūkesčiais. (Tiesa, greičiau ne tiek dėl pačios Lietuvos pastangų, kiek dėl išorinių aplinkybių – Rusijos karo prieš Ukrainą.) Šis empirinis svarstymas prasmingas ne tik ginant keliamą teiginį ir geriau paaiškinant Lietuvos veikimą tarptautinėje erdvėje, tačiau praplečia ir praktines vaidmenų teorijos taikymo galimybes.

2. Tyrimo metodas

Magistriniame darbe atliekama kokybinė diskurso analizė - analizuojama kaip ilgalaikis Lietuvos elgesys, pozicijos, įsipareigojimai suvokiami JAV, JK ir Vokietijoje ir kaip šis suvokimas pasikeitė po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą 2022 metų vasario 24 dieną. Suvokimas analizuojamas per penkis aspektus, kurie dar įvardijami kaip pjūviai ir kyla iš teorinių apibendrinimų. Kokybinės priegos pasirinkimą nulemia teorinės prielaidos – vaidmenys yra sprendimų priėmėjų sukonstruotas suvokimas, todėl norint jį suprasti, prasmingiau taikyti interpretacinius metodus.

Siekiant į tyrimo klausimą atsakyti per iškeltus aspektus, reikalingi konkretūs duomenys, kurie sukaupiami pasitelkiant pusiau struktūruotus ekspertinius interviu. Šie analizuojami atliekant turinio ir diskurso analizę. Atlikti 9 pusiau struktūruoti interviu⁷⁹ su ekspertais ir ekspertėmis, kurių žinios apie Lietuvą yra gilesnės bei gali atspindėti bendrą viešąją nuomonę, valstybėse, kurios yra Lietuvos partnerės. Tikslingai pasirinktos 4 valstybės partnerės – Jungtinės Amerikos Valstijos, Jungtinė Karalystė, Prancūzija bei Vokietija. Šios valstybės yra NATO (JAV, JK) ir Europos Sąjungos arba abiejų narės (Prancūzija, Vokietija) narės, taigi, Lietuvos partnerės, reikšmingos savo geografiniu bei demografiniu dydžiais bei reikšmingai prisideda prie sprendimų ES, NATO ir kituose tarptautiniuose formatuose priėmimo procesų bei su kuriomis Lietuva vysto įvairiapusiškus dvišalius santykius. Ketrios valstybės iš pradžių pasirinktos tam, kad galima būtų geriau suprasti, kurie suvokimo aspektai tarp išorinių veikėjų persidengia, o kurie labiau yra susiję tik su vienos valstybės

⁷⁹ Remiamasi duomenimis, rinktais atliekant studentų (autorės) tyrimą semestro metu, kuriam finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba, paraiškos registracijos nr. P-ST-23-387.

nuostatomis. Tyrimo apimties sumetimais nuspręsta analizuoti ne daugiau kaip tris skirtingas valstybes. Konkrečių informantų atranka įgyvendinta pasitelkiant tikslingą, kriterinę ir laipsnišką atrankos priegą.⁸⁰ Siekiant gauti kuo įvairesnius, tačiau tikslingus duomenis, kuriuose galėtų būti daugiau plačios, giluminės informacijos, neprieinamos viešuose šaltiniuose, bet atspindinčios mąstymo ir kalbėjimo tendencijas, nuspręsta tyrimo informantais rinkti JAV, JK, Prancūzijos ir Vokietijos ekspertus bei ekspertės iš šių šalių ekspertinių organizacijų – analitinių centrų ir akademinų institucijų. Konkretūs asmenys atrinkti naudojantis šiais kriterijais – darbas tyrimų centre arba akademinėje institucijoje, analizės tematinis laukas – Lietuva, Baltijos šalys, Centrinės ir Rytų Europos šalys, Europos saugumas, euroatlantinis bendradarbiavimas

Tyrimo ir analizės eiga

Pirmiausia atliekant paiešką internete bei vadovaujantis ekspertinėmis rekomendacijomis buvo sudarytas pirminis pageidaujamų 29 informantų ir informančių sąrašas. Tuomet sąrašas peržiūrimas, atliekant antrinę atranką, remiantis publikacijų senumu, publikacijų apie Lietuvą (ne)buvimu. Pirminiai kvietimai išsiųsti 17 ekspertų bei eksperčių. Remiantis gautomis atsisakusių asmenų rekomendacijomis, sąrašas pildytas trimis papildomais asmenimis. Suformuotas galutinis 20 ekspertų/-čių sąrašas, kurie/-ios pakviesti dalyvauti tyrime – anoniminiame ir anonimizuotame, pusiau struktūruotame interviu internetu.

Į 21 užklausą 20-iai skirtingų ekspertų buvo gauti 12 atsakymų, iš kurių 9 buvo teigiami. Taigi buvo atlikti 9 pusiau struktūruoti interviu (telefonu ir per internetinių skambučių platformas), su 9 ekspertais ir ekspertėmis (3 iš JAV, 2 – Jungtinės Karalystės, 4 – Vokietijos). Mažesniajam valstybių (kuriose dirba tyrime dalyvavę ekspertai ir ekspertės) kiekiui didžiausią įtaką turėjo išorinės priežastys. Į 9 užklausas iš 8 ekspertų ir eksperčių (po pakartotinių priminimų) atsakymų nebuvo sulaukta. Gauti neigiami arba negauti atsakymai iš Prancūzijos ekspertų/-čių nulėmė, kad nebuvo atliktas nei vienas interviu su Prancūzijos tyrėjais, todėl tyrimo eigoje priimtas sprendimas atsisakyti analizuoti Prancūzijos ekspertų/-čių suvokimą. Atsisakius vertinti Prancūzijos požiūrį, tyrime liko trys skirtingos valstybės (JAV, JK, Vokietija) ir šių šalių ekspertų/-čių pateikti duomenys buvo pakankami, išskiriant pirmines Lietuvos išorinio vaidmenų suvokimo prielaidas bei tendencijas.

Interviu atlikti remiantis iš anksto su informantais ir informantėmis pasidalinto pusiau struktūruoto interviu klausimynu. Visi dalyviai davė žodinį arba rašytinį sutikimą (el. paštu) laisvanoriškai dalyvauti tyrime bei autorei padaryti pokalbio audio įrašą, o duomenis naudoti anonimiškai. Visi asmenys el. paštu arba žodžiu supažindinti su tyrimo tikslu, teorinėmis prielaidomis ir klausimynu, planuojamais rinkti duomenimis bei tyrėjos įsipareigojimu nerinkti daugiau duomenų

⁸⁰ Inga Gaižauskaitė ir Natalija Valavičienė, *Socialinių tyrimų metodai. Kokybinis interviu* (Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2016), 37-39.

nei tai yra būtina tyrimo tikslams pasiekti, o surinktus duomenis anonimizuoti ir neatskleisti daugiau duomenų nei reikalinga tyrimo rezultatams pagrįsti. Taip pat sudarytos sąlygos informuotiems asmenims gauti papildomos informacijos apie tyrimą, taip pat nutraukti dalyvavimą tyrime.

Naudojantis duomenų rinkiniu atlikta diskurso analizė. Analizė atlikta pagal penkis teorinėje dalyje išskirtus pjūvius bei bendrinius klausimus, atliepiančius šiuos pjūvius. Kaip papildomas pjūvis, atsižvelgta ir į šių analizuotų aspektų skirtumus tarp trijų valstybių – JAV, JK ir Vokietijos, tačiau esminių skirtumų, priskirtinų būtent tik atitinkamoms valstybėms neaptikta. Duomenys analizei nagrinėti pagal klausimyno klausimus, išskiriant labiausiai pasikartojančias tendencijas.

Pusiau struktūruoto interviu klausimynas sudarytas iš dešimties orientacinių klausimų ir parengtas remiantis teorinėje dalyje išskirtais penkiais Lietuvai priskirtiniais tapatybiniais pjūviais, kurie gali atsispindėti užsienio politikoje. Taip pat išskirti bendresni, horizontalūs klausimai, apimantys visus pjūvius, apie tai, ar ir kaip požiūris apie Lietuvą pasikeitė po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 d. Bendraisiais klausimais taip pat bandoma suprasti kokios sąvokos, koncepcijos ir idėjos apima pašnekovų suvokimą apie Lietuvą apskritai, bei kokie yra jos išskirtinumai. Taip pat – kokius vaidmenis Lietuvai priskiria ekspertai ir ekspertės, kaip sekasi šiuos vaidmenis išpildyti ir kaip jie keičiasi. Siekiant geriau suprasti platesnį suvokimą, daugumos dalyvių teirautasi apie tai, kaip bendras sprendimų priėmėjų ir ekspertų suvokimas apie Lietuvą sutampa su bendra visuomenės nuomone. Bendrieji klausimai priskirti skyreliui apie Lietuvą, kaip mažąją valstybę, todėl, kad buvimas maža valstybe Lietuvai, nors ir tapatybinis, nėra sąmoningo sprendimo padiktuotas elgesys. Mažumas iš esmės apriboja tam tikras sąlygas Lietuvos veikimui tarptautinėje erdvėje ir apima daug įvairių aspektų.

Penki pjūviai, pagal kuriuos siekta analizuoti išorinį Lietuvos tapatybės suvokimą:

1) *Lietuva, kaip maža valstybė.*

Be bendrųjų klausimų, šiam pjūviui skirti antras ir trečias klausimai: „Kokią įtaką Lietuvos, kaip mažos valstybės, suvokimas daro Lietuvos ir jūsų šalies santykių dinamikai?“, „Kaip, jūsų nuomone, mažos valstybės, tokios kaip Lietuva, gali pasiekti savo užsienio politikos tikslų?“. Iš dalies šią potemę apima ir pirmasis klausimas: „Kaip apibūdintumėte Lietuvą kaip veikėją tarptautinėje bendruomenėje? Kuo ji skiriasi nuo kitų [mažųjų] valstybių?“. Klausimais siekta pirmiausia suprasti, kaip Lietuva suvokiama apskritai ir kuo ji skiriasi nuo kitų mažų valstybių, kaip tai reiškiasi dvišaliuose santykiuose bei kaip, pašnekovų manymu, Lietuva, kaip maža valstybė, gali siekti savo užsienio politikos tikslų.

2) *Lietuva, kaip patikima partnerė;*

Septintasis klausimas: „Kaip apibrėžtumėte "patikimo partnerio" sąvoką? Koks skirtumas tarp to, kaip pasitikėta Lietuva kaip partnere prieš ir po 2022 m. vasario 24 d.?“. Pirmiausia bandoma

suprasti, kokie yra kriterijai, kad, eksperto požiūriu, šalis būtų laikoma patikima partnere. Tuomet teirautasi, ar Lietuva atitinka šiuos kriterijus ir ar šis požiūris pasikeitė po 2022 m. vasario 24 d.

3) Lietuva, kaip suprantanti ir turinti gilių žinių apie Rusiją;

Be bendrųjų klausimų, dengiančių visus pjūvius, šiam pjūviui skirtas aštuntasis klausimas: „Kaip manote, kokių papildomų žinių "Rusijos supratimo" kontekste Lietuva suteikia savo partneriams? Kaip pasikeitė šių šalių požiūris į šias Lietuvos turimas žinias po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą?“ Čia bandyta suprasti, ar po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą, Lietuvos žinios ir žinutės apie Rusiją šalyse partnerėse yra priimamos kitaip.

4) Lietuva, kaip remianti ES ir NATO plėtrą;

Klausimu „Kaip apibūdintumėte Lietuvos poziciją ir kaip ji suprantama Jūsų šalyje ES ir (arba) NATO plėtros kontekste?“ bandoma suprasti, ar partnerėse šalyse yra pastebima ir suprantama aktyvi Lietuvos pozicija ir lyderystė remiant NATO ir ES plėtrą, siekiant aktyvios Ukrainos bei kitų valstybių narystės tiek ES, tiek NATO.

5) Lietuva, kaip demokratijos ir jos plėtros puoselėtoja bei rėmėja.

Galiausiai bandoma pastebėti, ar Lietuva yra suvokiama, kaip demokratijos puoselėtoja, rėmėja ir plėtotėja. Pagrindinis klausimas: „Kokiais argumentais remiantis galima būtų apibūdinti Lietuvą kaip regioninį (ar pasaulinį) demokratijos centrą?“

Taip pat visiems tyrime dalyvaujantiems asmenims suteikta galimybė papildyti pokalbį įžvalgomis ir aspektais, nenumatytais orientaciniuose klausimuose. Analizėje šios, nors ir pavienės, bet labiausiai išsiskiriančios ir reikšmingos įžvalgos taip pat minimos. Kai kurių interviu metu, reaguojant į dalyvių išsakytas mintis, pateikti papildomi, patikslinamieji klausimai. Šiais atvejais nepersidengiantys reikšmingiausi atsakymai taip pat išskiriami. Kai kuriais atvejais, siekiant išlaikyti nuoseklų pokalbį, atitinkami orientaciniai klausimai, iškrentantys iš konkretaus konteksto, praleisti. Bendrai interviu siekta geriau suprasti, kaip Lietuvos elgesį supranta ekspertai ir ekspertės šalyse partnerėse, kaip šis suvokimas sutampa su Lietuvos savęs suvokimu ir kaip keičiasi po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 d.

3. Analizė

Šiame skyriuje pateikiama duomenų rinkinio analizė. Duomenys nagrinėjami per tyrimo dizaine išskirtus pjūvius tokia tvarka: pirmiausia, apžvelgiamas stambiausias pjūvis – Lietuva, kaip mažoji valstybė, kuris dėl savo platumo išskiriamas į mažesnius skyrelius. Buvimas maža valstybe yra ryškiausias bruožas, kurį Lietuva priskiria tiek pati sau, tiek labai aiškiai jį Lietuvai priskiria ir partneriai. Būti mažąja valstybe Lietuvai iš esmės nėra sąmoningai pasirinktas vaidmuo užsienio politikoje, tarptautinėje bendruomenėje – tai yra „fizinis“ bruožas, kuris didele dalimi nulemia

Lietuvos veikimo tarptautinėje bendruomenėje apribojimus bei Lietuvos santykius su kitomis valstybėmis. Būtent todėl analizuojant šį pjūvį, apžvelgti ir „bendriniai“ tyrinėti aspektai – klausimas apie tai, kaip Lietuvą savais žodžiais apibūdina partneriai bei kokią įtaką santykiams su valstybėmis partnerėmis daro Lietuvos mažumas. Taip pat čia analizuojamas ir bendrasis klausimas apie tai, kokius vaidmenis Lietuvai priskirtų informantai – šio klausimo teirautasi prieš pristatant kitus konkrečius elgesio bruožus/ vaidmenis, kuriuos Lietuva priskiria pati sau, siekiant išvelgti, kokius lūkesčius Lietuvos veikimui turi kiti veikėjai/ valstybės. Taip pat čia trumpai apžvelgiamas aspektas apie tai, ar požiūris į Lietuvą (t.y., kalbant vaidmenų teorijos terminais, lūkesčiai Lietuvos elgesiui) keitėsi po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 d., ir, jei taip, kokios galėjo būti to priežastys. Vėliau šis klausimas analizuojamas papildomai kiekvieno išskirto vaidmens atveju. Galiausiai, bandant geriau įvertinti galimą eksperto/-ės įvardinto požiūrio mastą, teirautasi ir apie tai, kiek, jų nuomone, sprendimų priėmėjų suvokimas apie Lietuvą sutampa su bendrosios visuomenės suvokimu. Kituose analizės skyriuose pristatomi likę keturi pjūviai – Lietuva, kaip patikimos partnerės, Lietuva, kaip suprantančios ir turinčios gilių žinių apie Rusiją; Lietuva, kaip remiančios NATO ir ES plėtrą ir Lietuvos, kaip demokratijos ir jos plėtros puoselėtojos bei rėmėjos. Kiekvieno poskyrio pabaigoje pateikiami esminiai apibendrinimai apie pagrindinius rezultatus, kurie vėliau, darbo išvadose, susiejami su teorinėmis prielaidomis bei ginamuoju teiginiu.

3.1. Lietuva - maža valstybė. Mažumo reikšmė ir išorinis suvokimas

Pirmasis klausimas, kurio buvo teiraujama informantų, buvo susijęs su tuo, kaip patys informantai savais žodžiais apibrėžia Lietuvą kaip veikėją tarptautinėje erdvėje ir kuo ji išsiskiria iš kitų valstybių su panašiomis savybėmis. Šiuo klausimu buvo siekiama suprasti, kokios yra ryškiausios sąsajos su Lietuva, kai nėra pateikiama konkrečių charakteristikų. Čia išryškėjo kelios tendencijos – Lietuva dažniausiai matoma kaip aiškią ir tvirtą (arba principingą) poziciją tarptautinėje bendruomenėje turinti valstybė. Taip pat, apibrėždami Lietuvą savais žodžiais, dauguma pašnekovų nurodė, kad Lietuva yra arba valstybė, esanti rytiniame (NATO) flange, arba priešakinės linijos valstybė, kuriai reikia apsaugos. Lietuva suvokiama kaip gyvenanti šalia Rusijos, keliančios jai didelę grėsmę. Taip pat – ilgą laiką kalbanti apie šias grėsmes. Dauguma pašnekovų nurodo, jog reikia atsižvelgti į tai, kad Lietuva ir kitos Baltijos šalys yra labai panašios, bet bent trys kalbintieji žmonės iš JAV, JK ir Vokietijos teigė, kad **net ir tarp Baltijos šalių Lietuva yra aktyviausia ar garsiausiai pasisakanti**, garsi veikėja. Visi kalbinti asmenys vienais ar kitais aspektais supranta Lietuvą, kaip mažą valstybę, tačiau turinčią savo aiškią nuomonę ir esančią išskirtinai aktyvią, ypač rimtai priimančią rūpinimąsi savo gynyba ir krašto apsaugos užtikrinimu. Šis aktyvumas kai kuriems atrodo labai išskirtinas būtent dėl to, kokią grėsmę Lietuvai kelia Rusija. Kaip teigia vienas iš kalbintų JK ekspertų:

„<...> Nes, žinote, įprastai intuicija sakytu, kad valstybės, kurios yra mažesnės, kaip Jūs sakėte, ar labai mažos, Lietuvos atveju, atsižvelgiant į jos gyventojų skaičių, ir, turint omenyje, kaip aš vadinu, Rusijos grėsmes ir tai, ką ji, aišku savaime, gali padaryti ir įrodė, kad gali padaryti, galima būtų galvoti, kad tai skatintų valstybes labiau baimintis, būti atsargesnėmis, labiau nusilenkti vietiniam baugintojui. Bet taip neatsitiko. <...> Tuo tarpu lietuviai, kurie instinktyviai, turiu pasakyti, mano požiūriu, išsiskiria net tarp Baltijos šalių. <...> Man atrodo, kad Lietuva šiek tiek jas lenkia savo gebėjimu būti tiesmuka, principinga ir postmoderni...<...>”⁸¹

Lietuvos išsiskyrimas iš kitų Baltijos valstybių pastebimas ne tik per didesnę aktyvumą, garsesnę ar dažnesnę pasisakymą, tačiau ir per netradicinius sprendimus, tokius kaip, pavyzdžiui, Taivaniečių atstovybės atidarymas Lietuvoje, ar lyderystė siekiant įtikinti partnerius dėl Ukrainos narystės NATO, net, kai ši pozicija yra gerokai griežtesnė nei didžiųjų partnerių, ES, JAV, Vokietijos. Galima teigti, kad **Lietuva yra suvokiama kaip save pranokstanti šalis tarptautiniuose santykiuose** - net keturi kalbinti pašnekovai apibrėždami Lietuvą teigė, jog atsižvelgiant į šalies ekonomiką, populiaciją, Lietuva „*smūgiuoja virš savo svorio*“, t. y. pranoksta kitų lūkesčius, keliamus jai. Įdomu, kad būtent tokią frazę apibrėždami Lietuvą pritaikė keturi skirtingi informantai iš JAV ir Vokietijos. Tai sakydami pašnekovai dažniausiai ir turi omenyje proaktyvią, ir kaip teigia kai kurie, vis efektyvesnę užsienio politiką. Šį aspektą gerai iliustruoja vieno pašnekovų iš JAV frazė:

„<...>Na, Lietuva yra maža valstybė su požiūriu. Ji turi labai tvirtą nuomonę klausimais, susijusiais tiek su Europos saugumu, tiek su Kinijos provokacijomis. Ir ji prisiima tvirtą, aiškią, principingą poziciją šiais klausimais. To pasekmė – kartais Lietuvos užimta pozicija gali sukelti nepatogumų jos partneriams, tiek ES, kalbant apie Kiniją (nors, atrodo, kad Lietuva pastūmėjo ES link savo požiūrio, nei kad ES požiūris įgijo didesnės įtakos Lietuvoje). Taip pat ir NATO klausimu. Lietuva labai aiškiai teigia, kad NATO turi imtis žingsnių priimant Ukrainą kaip narę, nors JAV yra pernelyg atsargi šiuo klausimu, taip pat kaip ir Vokietija – t.y. įtakingiausia valstybė Centrinėje ir Vakarų Europoje. Taigi, kaip aš sakau, Lietuva smūgiuoja virš savo svorio.<...>”⁸²

Taigi Lietuvos mažumas yra matomas ir suprantamas aiškiai, tačiau tai nėra laikoma Lietuvos silpnybe. Nors Lietuva ir suprantama kaip pažeidžiama, gyvenanti šalia grėsmę keliančios Rusijos, jos aktyvumas ir principingumas bendrai labiau yra pastebimas kaip pozityvus, tvirtą valstybę atspindintis bruožas.

Giliau analizuojant, kaip suvokiamas Lietuvos mažumas, kartojasi pašnekovų įvardijimai, kad su Lietuva jų šalis sieja geri santykiai. Pastebima, kad valstybių santykiuose su Lietuva, pastaroji tikrai yra geriausiai suprantama kaip nedidelė šalis, tvirta sąjungininkė, su kuria sieja abipusę pagarba ir pozityvus bendradarbiavimas, tačiau prieš kurią didesnės partnerės šalys jaučia įsipareigojimą

⁸¹ Ekspertas iš JK, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 26 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

⁸² Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 18 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

užtikrinti jos saugumą. Tai labiausiai išsiskiria Vokietijos, mažiau – JAV, ekspertų kalbėjime, kur teigiama, kad didesnė šalis jaučia pareigą aktyviai įsitraukti apsaugant mažesnes sąjungininkes, tokias kaip Lietuva. Pavyzdžiui, kaip teigia viena kalbinta Vokietijos ekspertė:

„<...> Manau, kad Vokietija, tikėtina, nežinau, bet tikėtina, kad jaučia, jog turi labiau įsitraukti, labiau įsipareigoti būtent dėl savo dydžio. Jei Lietuva būtų didesnė, turėtų daugiau karinių pajėgumų, daugiau savo pačių karinių išteklių, Vokietija tikriausiai nejaustų tokios pat prievolės įsipareigoti, kaip įsivaizduoju.<...> Vokietija tikrai jaučia, kad turi prisidėti, apsaugoti mažesnes, silpnesnes Aljanso nares.“⁸³

3.1.1. Mažosios valstybės ir užsienio politikos tikslų siekimas

Vis dėlto Lietuva, kaip ir kitos mažos valstybės, nėra matoma bejėgė ar tokia silpna, kad negalėtų savarankiškai siekti užsienio politikos tikslų. Kalbant apie tai, kaip mažosios valstybės gali siekti savo užsienio politikos tikslų, išryškėja dvi pagrindinės linijos, kurias informantai mato, kaip prasmingiausias taktikas ar strategijas įgyvendinant užsienio politiką.

Prioritetai

Tyrimo duomenys rodo, kad vienas iš pagrindinių elementų, ko reikia valstybėms, norinčioms siekti užsienio politikos tikslų, yra aiškus pačių tikslų turėjimas. Tai yra – tikslų, prioritetų, interesų suvokimas ir komunikavimas. Kaip teigia vienas informantų, Lietuva yra suvokiama, kaip aiškiai turinti, ką pasakyti:

„<...> Na, manau, geriausias būdas būti išgirstiems yra turėti, ką pasakyti. Ir Lietuva visada turėjo, ką pasakyti, ir manau, kad tai tiesa ir Estijoje... <...> Žinutės kokybė tikrai yra svarbesnė, nors ne visada, bet ji gali pranokti tos žinutės nešėjo dydį. Manau, kad Lietuva, kaip ir kitos Baltijos šalys, ilgus metus bandė visus įspėti dėl Rusijos, jūs visada apie tai kalbėjote. Pamenu, kaip Landsbergis apie Rusiją kalbėjo 1990-aisiais ir žmonės manė, kad jis pamišęs, bet jis nebuvo pamišęs, jis buvo teisus. Manau, kad didžiosiose Vakarų šalyse tai pripažįstama...<...>“⁸⁴

Kitas ekspertas teigė, kad akivaizdus Lietuvos tikslas yra tiesiog išlikti nepriklausoma valstybe ir tai skiriasi nuo kai kurių kitų valstybių, kurios tokios grėsmės, kaip Rusija, savo kaimynystėje neturi. Toks „tikslas“ sukuria prielaidas daug aktyviau ieškoti karine prasme galingesnių partnerių:

„<...> Priklausu nuo to, koks yra tavo užsienio politikos tikslas. Turiu omenyje, pavyzdžiui, tokios valstybės kaip Malta užsienio politikos tikslai yra visiškai kitokie, jie greičiausiai nesirūpina geopolitika, todėl tikslai labai skiriasi. Tikriausiai jie siekia daugiau investicijų, tai yra jų tikslas,

⁸³ Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 14 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

⁸⁴ Ekspertas iš JK, pokalbis telefonu su autore, 2024 m. balandžio 8 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

visiškai priešingai yra Lietuvai – tikslas yra išlikti nepriklausoma, išlikti laisva, klestinčia. Tai visiškai kitokia prieiga, turi ieškoti sąjungininkų, kurie yra pajėgūs ir stiprūs karine prasme, ieškoti tokių [sąjungininkų, - aut. past.], kurie turi karinių pajėgumų padėti tokiu būdu.<...>”⁸⁵

Lietuva taip pat puikiai veikia tarptautinėje erdvėje prioritetai skirdama tokiems principams, kurie apima platesnes idėjas, nei tik siauri būtent Lietuvos interesai, taip pat užtikrindama, kad laikosi savo įsipareigojimų. Tai, kaip teigia vienas informantų, yra vienas iš būdų efektyviai veikti tarptautinėje erdvėje.

“<...> Manau, pirmiausia [mažosioms valstybėms siekiant užsienio politikos tikslų, - aut. past.] reikėtų apeliuoti į principus, kurie yra už pačių jų interesų. <...> Tai yra, apeliuoti į tokius dalykus kaip demokratija, žmogaus teisės, pamatinės laisvės, apsisprendimo teisė, taip pat gerovė. Tai tokie dalykai, kurie taip pat svarbūs ir kitiems, ir jei jie imtųsi jų [mažųjų valstybių, - aut. past.] propaguojamų veiksmų, jie [mažosios valstybės, - aut. past.] nebūtų vieninteliai naudos gavėjai. Taigi tai matoma ne kaip siauras asmeninis interesas, bet kaip didesniam bendram gėriui tarnaujantis dalykas. Tai susiję su tikėjimu tvarka, ypač demokratine tvarka, taigi ir tokios regioninės ir pasaulinės tvarkos kūrimu, kuri būtų naudinga visoms demokratinėms visuomenėms. Bet manau, kad tai yra būtent tai, ką Lietuva daro ir nuolat pabrėžia. <...>...Mažos valstybės, kurios neturi tiek karinės galios... Jos pamatė poreikį iš tiesų save tinkamai apginkluoti, užtikrinti, kad jos užtektinai išleidžia gynybai, ir tai yra Lietuvos požiūrio transformacija. Jeigu pažiūrėsite į BVP procento dalį, skiriamą gynybai 2014-aisiais, palyginus su dabar, padidėjimas buvo dramatiškas ir puikiai sutiktas partnerių. Panašu, kad jie [mažosios šalys, aut. past.] taip pat atlieka savo vaidmenį, ne tik remiasi kitais. Taigi, manau, kad tai ir yra svarbiausia - apeliuoti į principus, platesnius bendrus interesus ir vertybes, laikytis nuoseklaus požiūrio, jį palaikyti, atlikti savo vaidmenį, taip prisidėti prie komandos ir panaudoti komandos pastangas savo tikslams pasiekti, taip pat panaudoti tai kuriant tvarką, kuri iš tikrųjų gali padėti mažoms valstybėms ne tik išlikti, bet ir klestėti.”⁸⁶

Pažymėtina, kad du ekspertai iš JAV ir Vokietijos išskyrė, kad Lietuva taip pat išsiskiria taktika, siekdama užsienio politikos tikslų, išreikšti didelį palaikymą Jungtinėms Valstijoms, arba kaip tik propaguoti tas idėjas, kurias JAV, jų nuomone turėtų daryti, bet dar nedaro. Tačiau šie aspektai taip pat glaudžiai susiję su Lietuvos prioritetu siekti savo ir viso regiono saugumo užtikrinimo.

Trumpai apibendrinant, Lietuva, kaip maža valstybė, efektyviau savo tikslų gali siekti tada, kai turi labai aiškius prioritetus, kurios komunikuoja kitiems. Partneriai mato Lietuvą, kaip turinčią tuos prioritetus ir turinčią, ką pasakyti, o taip pat kaip tokią, į kurios prioritetų sąrašą įeina ir bendri principai ir vertybės, svarbūs ir kitoms draugiškoms, demokratinėms šalims.

⁸⁵ Vokietijoje dirbantis ekspertas iš vienos iš Baltijos šalių, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 10 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

⁸⁶ Ekspertas iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 24 d. Iš anglų kalbos vertė autorė, pasitelkiant www.deepl.com.

Koalicijos

Ir visgi, nors turėti partneriams suprantamus aiškius tikslus ir idėjas, kuriomis remiantis veikiama tarptautinėje erdvėje yra svarbu, beveik visi informantai išskiria, kad efektyviausias būdas mažoms valstybėms, neturinčioms didelių karinių, ekonominių ar kitų „apčiuopiamų“ pajėgumų yra būrimasis į įvairiausių formų koalicijas ir aljansus. Tai išskiriama, kaip bet kokios organizacijos, grupės ir kitokie tarptautinių veikėjų (valstybių) susibūrimai. Mažosios valstybės turėtų burti koalicijas su kitomis valstybėmis, turinčiomis panašius interesus ir/ arba turinčiomis daugiau išteklių. Informantai išskiria, kad Lietuva puikiai išnaudoja šį įrankį tarptautinėje bendruomenėje, daugiausiai – per nuolatinį bendradarbiavimą su Baltijos šalimis ir Lenkija, taip pat – aktyviai veikdama NATO ir ES. Kai kurie informantai teigė, kad Lietuva retai matoma viena – dažniausiai pastebima būtent trijų Baltijos valstybių ir Lenkijos „kompanijoje“ aktyviai pasisakanti už atitinkamus klausimus, pavyzdžiui, buriant tarptautinį palaikymą Ukrainai, siekiant burti palaikymą Ukrainos narystei NATO.

„<...> Manau, kad tai yra kažkas, ką Lietuva daro gerai, susiburdama su kitomis dviem Baltijos šalimis, burdamasi su Lenkija ir tai duoda joms daugiau svorio tarptautinėse organizacijose. <...> ... Turint omenyje jų stiprų balsą saugumo klausimais, skatinimą didinti indėlius į NATO, NATO įsitraukimą, skatinimą skirti daugiau paramos Ukrainai, tai tikrai yra stipresnis balsas, nei būtų, jei Lietuva tai darytų viena...<...>“⁸⁷

Kaip teigia vienas iš pašnekovų, svarbiausias klausimas Lietuvai yra saugumas, todėl labai svarbu išnaudoti aljansų, tokių kaip NATO, jėgos/ galios daugiklio funkciją, kuo aktyviau siekti aktyvaus NATO ir JAV dalyvavimo ir indėlio į regiono saugumą, bet taip pat siekti kuo daugiau ir kuo įvairesnių bendradarbiavimo formatų su kitomis valstybėmis, ypač rytiniame NATO flange. Tai svarbu todėl, kad Lietuva yra per maža, kad veiktų viena užtikrindama saugumą, o šis bus užtikrintas tik tada, kai grėsmių suvokimas Europoje visiškai sutaps:

„<...> Dirbkite su gynyba, dirbkite su švedais, dirbkite su lenkais, su rumunais, bet kokiu formatu, kokį tik galima turėti, kad būtumėte išgirsti. Taip kaip NATO yra jūsų jėgos daugiklis, taip ir regioninis bendradarbiavimas. Lietuva, veikdama pati ar netgi su Baltijos šalimis, tiesiog neturi smogiamosios galios dėl savo ekonomikos ir populiacijos dydžio, gyventojų skaičiaus, pažeidžiamumų. Jums reikia draugų.“⁸⁸

Taigi koalicijos yra vienas iš ryškiausių principų ar viena efektyviausių taktikų mažai valstybei pasiekti savo tikslų užsienio politikoje. Koalicijos padidina „svorį“ ir atkreipia didesnę dėmesį.

⁸⁷ Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu 2024 m. balandžio 12 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

⁸⁸ Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 22 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

Lietuva dažnai yra matoma dalyvaujanti koalicijose ir jas burianti, bet taip pat, informantų nuomone, dar turinti neišnaudotų galimybių šioje srityje.

3.1.2. Kokius vaidmenis Lietuvai priskiria partneriai?

Klausiami apie tai, kokius vaidmenis priskirtų Lietuvai, informantai turėjo skirtingas nuomones – vieni teigė, jog priskirtų Lietuvai atitinkamus vaidmenis, kiti teigė, kad kiekviena valstybė turi specifinį vaidmenį, tačiau buvo ir tokių, kurie įvardijo, jog nemano, kad Lietuva turi kažkokį vaidmenį – greičiau tiesiog siekia savo interesų. Turint omenyje, kad vaidmenų teorijoje vaidmenimis gali būti laikomas įvairus elgesys, veiksmai, funkcijos, kurias tinkamomis jų šaliai laiko jų sprendimų priėmėjai ir taip pat, kurioms gali turėti lūkesčių kitos valstybės bei nuo to gali priklausyti vaidmens įgyvendinimo efektyvumas, tų informantų ir informančių įvardinti veiksmai, kylantys iš, kaip jie įvardija, interesų, taip pat analizuojami ir grupuojami šiame skyrelyje.

Dažniausiai pasikartojantis Lietuvai priskirtino vaidmens leitmotyvas – NATO narystė, buvimas viena pagrindinių priešakinės linijos valstybių, buvimas gera partnere, kuri vykdo įsipareigojimus, yra pasiruošusi padėti sąjungininkams, pvz. siūsdama karius (į Afganistaną) ir pan. Šis priskirtinas vaidmuo, kaip aktyvios NATO narės pasikartojė bent penkių ekspertų/-čių pasisakymuose. Kartu su tuo bent keletas iš pašnekovų pabrėžė, kad Lietuva visada bandė perspėti savo partnerius apie Rusijos keliamas grėsmes ir tai taip pat visuomet buvo vienas iš aktyvių Lietuvos vaidmenų. Visą šią vaidmenų saugumo atžvilgiu sintezę gerai apibendrina citata iš vieno iš pokalbių:

„<...> Esu tikra, kad turi. [specifinį vaidmenį, - aut. past.] Sakyčiau, kad NATO, kalbant apie Baltijos šalis, jos turėjo vaidmenį priminti, ypač Vakarų Europos šalims, apie savo praeitį, patirtis praeityje su Rusija ir Sovietų Sąjunga, atitinkamai. Vaidmenį išlaikyti šią atmintį. Deja, tai nenuvedė prie to, kad Vakarų Europos valstybės, ypač Prancūzija ir Vokietija, persigalvotų dėl Rusijos iki pat plataus masto invazijos į Ukrainą. Tačiau tikrai tai būtų vaidmuo, kurį priskirčiau Baltijos šalims. <...>“⁸⁹

Kad būtent Lietuvai NATO kontekste atitenka esminis vaidmuo būnant viena iš priešakinės linijos šalių, gerai apibendrina vienas iš informantų, pabrėždamas Suvalkų koridoriaus reikšmę visam Aljansui ir Lietuvos atsakomybę rengiantis jį ginti:

„<...> Perspėjimai, buvimas ilgamete NATO nare, tarnavimas Afganistane, Irake, tai taip pat buvo labai svarbu. Tam tikra prasme parodant, kad jūs esate visateisiai klubo nariai. Ir šiuo metu, buvimas iš tiesų svarbia priešakinės linijos šalimi ir Suvalkų koridorius. Suvalkų-Alytaus koridorius yra... Kaip modernaus amžiaus Vakarų Berlynas. Ir jūs esate jo saugotojai. Jei Suvalkų-Alytaus koridorius griūtų, tai reikštų, kad Lenkija yra nugalėta ir Lietuva yra nugalėta, taigi jūs turite didžiulę

⁸⁹ Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 23 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

atsakomybę ant savo pečių... Ir manau, kad ją Lietuva mielai neša, jūs norite parodyti, kad jūs esate pajėgūs apsaugoti NATO teritorinį integralumą.<...>“⁹⁰

Kitas pašnekovas taip pat pabrėžia ne tik Lietuvos buvimą priešakinės linijos valstybe, bet ir tam tikrą tvirtą moralinę laikyseną, kurios Lietuva laikosi ir už kurią yra matoma:

„<...> Bet, manyčiau, Europoje bendrai Lietuva yra atpažįstama, turiu omenyje ir Vakarų Europoje, svarbu paminėti, Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje, <...>, taip pat Šiaurės šalyse, Lietuva atpažįstama dėl moralinės lyderystės, tai akivaizdu. <...> Už buvimą teisia dėl Rusijos, už buvimą priešakinės linijos šalimi ir vis labiau elgiantis, kaip tokia šalis. Kartu su Vokietijos brigada ir jiems suteikiamomis priemonėmis, ir su aktyviu vaidmeniu viešajame diskurse dėl NATO politikos, manau, kad Lietuva elgiasi kaip priešakinės linijos valstybė. Kalbant apie prekybą ir ekonomiką, manau, kad čia vaizdas tampa kiek mažiau aiškus.<...>“⁹¹

Iš tiesų, buvimą teisia dėl Rusijos, moralinę lyderystę, telkiant paramą Ukrainai ir pasmerkiant Rusiją, atpažįsta ir priskiria Lietuvai kaip vaidmenį daugiau nei pusė kalbintų pašnekovų. Vienas iš ekspertų apskritai teigė, kad jo nuomone, Lietuva pademonstravo išskirtinę lyderystę telkdama paramą dėl Ukrainos narystės NATO artėjant 2023 m. viršūnių susitikimui Vilniuje, tačiau šiais metais šis aktyvumas nebėra toks agresyvus, ir tai, eksperto nuomone, yra klaida.⁹²

Kiti vaidmenys, kurių paminėjimai kartojasi informantų kalbėjime yra demokratijos idealų gynimas – tiek, vėlgi, aktyviai telkiant paramą ir remiant Ukrainą, tiek dedant pastangas remti baltarusių demokratijos atstovus bei, kiek anksčiau, Rusijos opozicijos atstovus, tiek dėl lyderystės atveriant Taivaniečių atstovybę Lietuvoje. Šis atvejis dėl Taivaniečių atstovybės atidarymo daugumos kalbintų ekspertų ir eksperčių akyse išsiskiria kaip pademonstruota lyderystė „pasipriešinant“ Kinijai. Visgi, vienas iš ekspertų teigė, jog tai bandymo parodyti palankumą JAV, žingsnis.

„<...> Manau, kad esate labai kūrybiški ieškodami būdų parodyti savo patrauklumą didelėms galioms, pirmiausia Jungtinėms Valstijoms. Visada buvote labai proamerikietiškai Europos Sąjungoje, pavyzdžiui, Taivanas yra klasikinis to pavyzdys. Žinau, kad Lietuvoje tai traktuojama, kaip visiškai demokratijos [palaikymas,- aut. past.] ir neabejoju, kad esama nuoširdaus palaikymo Taivano žmonėms, neabejoju tuo, bet manau, kad su kuo daugiau žmonių pasikalbi, tuo labiau supranti, kad tai taip pat vienas iš būdų parodyti didžiausiai savo sąjungininkei, kad esi vertingas.<...>“⁹³

Ekspertas pratęsė, kad nors Lietuva yra iš tiesų gera demokratinių vertybių puoselėtoja ir skleidėja, jai, kaip ir visoms kitoms demokratijoms reiktų nusiteikti sulaukti ir kritikos dėl tokio

⁹⁰ Ekspertas iš JK, pokalbis telefonu su autore, 2024 m. balandžio 8 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

⁹¹ Ekspertas iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 24 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

⁹² Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 30 d.

⁹³ Vokietijoje dirbantis ekspertas iš vienos iš Baltijos šalių, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 10 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

prisiimamo vaidmens. Anot eksperto, kaip ir daugelis kitų demokratijų, ypač tų, kurios aktyviai kalba apie demokratiškus idealus, Lietuva kartais turi rinktis strateginius savo interesus ir ne visada turi galimybę visiškai nuosekliai laikytis visapusiškų demokratiškus principų, pavyzdžiui, labiausiai – ekonominio bendradarbiavimo srityje.⁹⁴ Tačiau kaip vieną iš efektyvių demokratijos principų puoselėjimo veiksmų tarptautiniame kontekste, ekspertas išskiria rusų ir baltarusių opozicionierių priėmimą gyventi Lietuvoje. Tai, kaip teigia ekspertas, padeda Lietuvai apskritai kovoti su kai kuriose šalyse iki Rusijos plataus masto karo prieš Ukrainą buvusiais gajais, Rusijos propaguojamais dezinformaciniais stereotipais apie Baltijos šalis:

„<...> Ši kritika kartais Europoje egzistuoja, kad Baltijos šalys yra tiesiog pamišusios ir negali atleisti Rusijai, <...>, negali įveikti savo traumų ir todėl niekada negalėsime gyventi su Rusija. Manau, kad tai geras būdas parodyti, kad ne, iš tiesų, jei yra racionalių rusų, viskas visiškai gerai, mes galime net juos priimti [į savo šalis gyventi, - aut. past.]. Taigi manau, kad tai yra gana efektyvus būdas.<...>“⁹⁵

Verta paminėti, kad analizuojant šį klausimą taip pat kartojosi Lietuvai priskirtinas vaidmuo, kaip turinčios labai aiškų ir griežtą požiūrį į saugumą ir nuolat griežtai ir drąsiai tą požiūrį išsakančios, taip pat savo poziciją išlaikančios net ir susiduriant su „opozicija“ (turėtas omenyje paramos Ukrainos narystei NATO telkimas). Regiono valstybių kontekste Lietuvos kalbėjimas pažymimas kaip aktyvesnis ir labiau išsiskiriantis.

Taip pat pasitaikė ir pavienių idėjų, kurios yra prasmingos paminėti. Vienas iš pašnekovų pabrėžė, kad Lietuva, jo nuomone, iš kitų valstybių išsiskiria dėl aktyvaus visuomenės nusiteikimo priešintis ir didinti savo atsparumą (išskirtas aukštas visuomenės susidomėjimas Lietuvos šaulių sąjunga), taip pat dėl svarbaus „elfų“ darbo informacinio karo ir hibridinių atakų kontekste. Taip pat dėl savo gilios istorijos, siekiančios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpį ir XIX a.:

„<...> Manau, kad Lietuva visada turėjo gerą savęs suvokimą, labiau nei kitos Baltijos šalys. Manau, kad tai ateina iš Didžiosios Kunigaikštystės laikų. Ką jūs turite, tai yra istorinis geopolitinis sąmoningumas. Taip pat šiame kontekste išskirčiau 1863-uosius. Lietuviai save mato kaip pasaulinių įvykių centrą, kuriems turi įtakos. Manau, kad latviai, galimai to neturi. Taigi tai labai svarbu.<...>“⁹⁶

Trumpai apibendrinant, pagrindiniai priskiriami vaidmenys Lietuvai daugiausiai susiję su aktyvumu, kuris išsiskiria iš kitų panašių valstybių, moraline lyderyste, ypač telkiant paramą Ukrainai, demokratijos principų laikymusi, buvimu gera partnere ir sąjungininke NATO bei tarptautinėse organizacijose.

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ Ekspertas iš JK, pokalbis telefonu su autore, 2024 m. balandžio 8 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

3.1.3. Pokyčiai suvokime po 2022 m. vasario 24-osios

Nagrinėjant bendrinį pjūvį apie tai, kaip pasikeitė suvokimas apie Lietuvą po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą, stebina tai, kaip panašiai persidengia visų informantų ir informančių pozicijos.

Klausiami apie tai ar ir jei taip, tai kaip pasikeitė požiūris į Lietuvą jų šalyse po 2022 m. vasario 24-osios, visi informantai įvardijo, kad požiūris pasikeitė – Lietuva ir Baltijos šalys tapo labiau matomos, girdimos ir pastebimos. Net 7 iš 9 informantų įvardino faktą, kad imta pripažinti, kad Baltijos šalys buvo teisos, ilgus metus kalbėjusios apie Rusijos keliamas grėsmes.

„<...> Visiškai, visiškai [pasikeitė požiūris, - aut. past.], dviem aspektais. Pirmiausia, dabar mes suprantame, kad jūs buvote teisūs dėl Rusijos, taigi pripažįstama jūsų ekspertizė, bet taip pat ir pažeidžiamumas. Dabar mes matome, kad Rusija gali užpulti Ukrainą, taigi gali užpulti ir Baltijos šalis. Taigi nebesate, kaip prieš dešimt metų galėjote būti, nurašytos tiesiog kaip gąsdintojos.“⁹⁷

Pažymima, kad šis pokytis ryškus ne tik tarp ekspertų ir kitų asmenų, bet ir politiniame lygyje:

„<...> Bent jau čia, Vokietijoje, ir, sakyčiau, Prancūzijoje, suvokimas neabejotinai pasikeitė tiek, kad Vokietijoje ir Prancūzijoje prasideda arba jau prasidėjo suvokimas, kad Baltijos šalys buvo teisos vertindamos Rusiją kaip agresorę, agresyvią valstybę, kuria ilgą laiką, bent jau čia, Vokietijoje, tam tikras elitas, bent jau dauguma politinio elito ir, sakyčiau, visa visuomenė nenorėjo patikėti. Taigi tai pasikeitė, mano manymu, o Prancūzijoje galima net dar aiškiau pastebėti tą pokyčio tašką, kai Prezidentas Makronas, pavyzdžiui, GLOBSEC konferencijoje Bratislavoje iš esmės atsiprašė Centrinės ir Rytų Europos valstybių, kad negirdėjo jų pakankamai.“⁹⁸

Žinoma, sutinkama, kad nors požiūris ir pasikeitė, dėmesio atsirado daugiau, įtaka nėra būtinai labai reikšmingai padidėjusi, nes didžiosios valstybės vis tiek imasi daugiausiai lyderystės skirtingais klausimais, tačiau Lietuvos ir Baltijos šalių nuomonė dabar gerokai svarbesnė, nes suvokimas apie grėsmes tapo panašesnis:

“<...> Taip, nemanau, kad pasakysiu kažką naujo, ši idėja, kad Lietuvos ir Baltijos balsai apskritai pakilo į naują lygį. Manau, kad žmonės dabar kreipia daugiau dėmesio, duoda daugiau platformų, yra labiau įsiklausoma. Galiausiai, manau, kad Europoje didžiosios valstybės vis tiek nustatinėja darbotvarkę, biudžetą, ir pan. Bet manau, kad kas čia nutinka, tai, kad Paryžius, Berlynas, jie vis dar turi daugiau reikšmės, tačiau žmonės ima panašiai suvokti grėsmes. Žinote, nemanau, kad čia jau yra tobulas sutarimas, bet tai yra vienas iš dalykų, kuris beje liečia ne tik tokias šalis, kaip Vokietija, bet <...> ir Šiaurės šalis...<...>“⁹⁹

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 23 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

⁹⁹ Vokietijoje dirbantis ekspertas iš vienos iš Baltijos šalių, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 10 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

Kai kam atrodo, kad toks pokytis turėjo įvykti seniau, nes Rusija ir kitos Baltijos šalys per savo tiesiogines patirtis geriausiai pažįsta Rusiją:

„<...> *Taigi pagaliau visi likusieji pripažino, kad flango valstybės, tokios kaip Lietuva, tokios kaip kitos Baltijos šalys, buvo teisios. Žinote, Vakarai turėjo jus išgirsti, nes jūs pažįstate Rusiją. O jie Rusiją įsivaizduoja.*“¹⁰⁰

Papildant tai, jog Lietuva matoma geriau dėl suartėjusio suvokimo apie grėsmes, kai kurie informantai dar labiau pabrėžė tai, kad požiūris pasikeitė labiausiai per tai, kad suvokta, kokio lygio ir kokia reali grėsmė Rusija iš tikrųjų yra. Lietuva, kaip įvardinta, „buvusi teisi“ dėl to dabar matoma tam tikra prasme solidžiau.

„<...> *Žinoma, nes... Rusijos agresija Ukrainoje labai pakeitė grėsmių suvokimą Vokietijoje apskritai. <...> Bendrai grėsmės suvokimas labai pasikeitė Vokietijoje, Vokietijos politiniame kraštovaizdyje, politiniame elite, bet taip pat ir visuomenėje, populiacijoje ir tai, žinoma, pakeitė ir jos suvokimą arba svarbą, kurią ji priskiria Baltijos šalims, kurios yra Rusijos priešakyje, jos iš tiesų yra rytinis flangas, taigi tai yra kažkas, ką žmonės ir politikai čia ėmė geriau suprasti. <...> Kad Lietuva ir kiti yra taip stipriai arti šios grėsmingos Rusijos.*“¹⁰¹

Anot vieno iš ekspertų, Rusijos žiaurumas ir brutalumas Ukrainoje privertė suvokti, kokia ta grėsmė baisi yra ir Baltijos šalims:

„<...> *Iki tol mes iš esmės turėjome [NATO, - aut. past.] atgrasymą bausme. <...> Tai jau nebėra pokalbio dalis dėl to, ką pamatėme Ukrainoje ir dėl to, kiek egzistenciška rusijos okupacija būtų jums.*“¹⁰²

Tiesa, labai svarbu paminėti, kad vyrauja ir nuostata, kad nepaisant labiau pastebimos Lietuvos ir panašaus grėsmių suvokimo, yra ir tam tikrų ribotumų ir suvokimas galėtų būti dar ryškesnis. Tam kelią užkerta ir Lietuvos dydis, ir tiesiog vidiniai procesai ir nuostatos pačiose šalyse partnerėse, kurie, kaip teigia kai kurie kalbinti asmenys, greičiausiai menkai galėjo būti paveikti kažkokių papildomų veiksmų iš Lietuvos dar iki 2022 m. vasario 24-osios.

„<...> *Nesu tikras, ar tikrai tiek daug žmonių pripažino, kad jūs buvote teisūs. Manau būtų labai gražu pamatyti vakarų politiką pasakantį „Klausykite, atsiprašau, bet Baltijos valstybės buvo teisios, o mes buvome neteisūs.“ Aš tikrai nežinau, ar taip yra įvykę, galiu būti neteisus, gal keli atvejai ir pasitaikė...<...>*“¹⁰³

Lietuvos, integralios euroatlantinės dalies, mažumo ribas ir aktyvesnių pastangų poreikį iliustruoja šis požiūris:

¹⁰⁰ Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 22 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹⁰¹ Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 12 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹⁰² Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 22 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹⁰³ Ekspertas iš JK, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 26 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

„<...> Taip, turiu omenyje, po to, kai vakarai... T. y. ne vakarai, nes Lietuva yra vakarų dalis, o bet po to, kai Berlynas, Paryžius, Londonas, Vašingtonas, Otava buvo tokie neteisūs dėl Ukrainos, dėl Rusijos, dėl Rusijos siekių Ukrainoje, kai tuo tarpu lietuviai, lenkai buvo teisūs, negaliu įsivaizduoti, kaip pagarba jų nuomonei nebūtų padidėjusi. Bet, žinote, faktas yra tas, kad dėl savo reliatyvaus geopolitinio svorio, Lietuva visada turės šiek tiek labiau stengtis, įdėti daugiau energijos, kad būtų išgirsta.<...>“¹⁰⁴

Vienas iš ekspertų pabrėžia, kad šis pokytis taip pat atspindi, kad anksčiau nebuvo pakankamai įsiklausyta:

“<...> Žinoma, suvokimas pagerėjo. Suvokimas apie Lietuvos egzistavimą paaugo, tai yra vienas iš dalykų, kuriuos tikrai galėtume pasakyti. Bet tuo pačiu tai parodo, kokia prasta situacija buvo iki tol, pradedant nuo labai žemai.<...>”¹⁰⁵

Bet tuo pačiu, kaip teigė viena pašnekovių, tai ir vėl yra dydžio ir kitų valstybių vidinių priešasčių lemiamas momentas:

„<...> Esu linkusi galvoti, kad nedaug ką šios šalys galėjo daryti kitaip. Kaip jūs pati išskyrėte, tai nepriklauso nuo to, kaip tie argumentai buvo pateikti ir pristatomi Centrinės ir Rytų Europos valstybių, tai yra labiau susiję su tuo, kad Rusija iš pamatų pakeitė suvokimą apie Europos saugumą, apie Rusijos elgesį, taigi ir susirūpinimas, kuris buvo reiškiamas praeityje, dabar buvo pamatytas kitoje šviesoje.<...>“¹⁰⁶

Dar daugiau, kai kurie sako, kad nepaisant visų šių pokyčių, Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių suvokimas išlieka sudėtingas, mat, pavyzdžiui, galima pastebėti, jog vis dar pritrūksta pajėgumų įtikinti partnerius dėl svarbių postų tarptautinėse organizacijose skyrimo Baltijos šalims, arba, visiškai paneigti labai seniai įsišaknijusius stereotipus apie Centrinės ir Rytų Europos šalis. Ekspertai išskyrė pavienius komentarus apie tai, kad išskirtinis Lietuvos aktyvumas kai kuriose valstybėse galėjo netgi būti laikomas įkyroku.¹⁰⁷

Yra teigiančių, kad kai kam ir dabartiniai Lietuvos veiksmai gali būti laikomi kiek įkyriais, bet, anot taip teigusią ekspertų, tai nėra Lietuvos problema.

„Na, nuo didžiosios invazijos pradžios, Ukrainos klausimas NATO tapo gerai matomas. Ir tiems žmonėms, ypač institucijose, kuriems nederšė politika NATO-Ukrainos klausimu buvo patogi, traktavo Lietuvą kaip dirgiklį. Kitos šalys jiems taip pat buvo dirgikliai. Bet Lietuva, vėlgi, manau,

¹⁰⁴ Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 30 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹⁰⁵ Ekspertas iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 24 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹⁰⁶ Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 23 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹⁰⁷ Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 12 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

buvo kiek išraiškingesnė, nors ir siekia tos pačios krypties. Tie iš mūsų, kurie kreipia dėmesį į šiuos klausimus ir pritaria, kad Lietuva teisi, na, mes tai sveikiname, mes tai laikome šalies garbe.”¹⁰⁸

Tad, trumpai apibendrinant, kaip pasikeitė bendras partnerių požiūris į Lietuvą, galima teigti, kad iš esmės suvokimas tikrai pasikeitė, nes imta suprasti, jog Rusijos ketinimai iš tikrųjų yra grobikiški ir grėsmė yra labai reali. Tai iš esmės veda prie pripažinimo, kad Lietuva ir kitos Baltijos šalys buvo teisios, taigi jų nuomonė tapo vertinama ir girdima labiau. Anksčiau šis kalbėjimas nebuvo toks sėkmingas dėl pačios Lietuvos (ir kitų valstybių) mažumo bei labai tvirtų nuostatų pačiose šalyse partnerėse. Lietuvos ir kitų šalių aktyvumas kartais buvo matomas net kaip dirginantis, o ne įtikinantis. Tiesa, kartais taip gali atrodyti ir dabar, kai Lietuva labai griežtai laikosi savo principinių pozicijų (o principinga ji tikrai yra matoma, kaip aptarta aukščiau.) Vis dėlto ekspertai labiau įžvelgia tai ne kaip Lietuvos, bet kitų valstybių iššūkį.

Kalbant apie tai, kiek tai persidengia su bendrąja visuomenės nuomone, išskirtina tai, kad didžioji dalis kalbintų ekspertų šiuo klausimu nesijautė galintys pateikti kompetentingų komentarų. Dėl šios priežasties kai kuriems ekspertams šis klausimas interviu metu nebuvo užduotas. Tačiau kelios bendro pobūdžio linijos, kurias išsakė kai kurie kalbinti asmenys, išskirtinos. Pavyzdžiui, vyraujanti mintis, kurią išsakė ekspertai ir ekspertės iš visų trijų šalių yra ta, kad visuomenės apskritai ne tiek daug žino apie Lietuvą ar regioną. Nepaisant to, keli ekspertai paminėjo, kad visuomenės požiūris, pavyzdžiui Vokietijoje, apskritai labai priklauso nuo konkretaus šalies regiono, tačiau žiūrint bendrai, po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą, matyti tendencijų, kad Lietuva tiek viešojoje erdvėje, tiek apskritai pastebima dažniau, o bendros gyventojų nuostatos (Vokietijoje) Lietuvos atžvilgiu gerėja (nors ten, kaip teigia kalbinti asmenys, Lietuva ir anksčiau buvo matoma kaip patikima, stabili partnerė.) Taip pat išskirtina ir tai, kad vienas iš JAV ekspertų paminėjo, kad vienas iš įrankių didinti žinomumą apie Lietuvą JAV, taip pat ir JAV visuomenėje, yra aktyvesnis bendradarbiavimas su vietos lietuvių bendruomenėmis. Tačiau, kaip teigė kitas informantas iš JAV, šalies visuomenė apskritai mažiau domisi užsienio politikos klausimais. Visgi visai neblogai bendrą nuotaiką apibendrina ši vieno iš informantų citata:

„<...> Dauguma žmonių daugelyje vakarų valstybių niekada nėra girdėję apie Lietuvą ir, tikėkimės, niekada neišgirs, nes vienintelis atvejis, kai jie išgirsta apie Lietuvą, yra kai nutinka kažkas baisaus. Taigi, gerai [kad nėra girdėję, - aut. past.]. Mes norime gražaus, tylaus, normalaus gyvenimo, kuris tokioje šalyje, kaip Lietuva, neišvengiamai reikš, kad dauguma žmonių, jie galimai trumpai išgirs apie tai, kaip jūs laimite pasaulio krepšinio čempionatą, bet nebus tokio nusistovėjusio, aiškaus suvokimo apie Lietuvą, koks yra nusistovėjęs, aiškus suvokimas apie JAV, Kiniją, Rusiją, ar kitą didelę valstybę, tiesiog toks gyvenimas.<...>“¹⁰⁹

¹⁰⁸ Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 18 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹⁰⁹ Ekspertas iš JK, pokalbis telefonu su autore, 2024 m. balandžio 8 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

Apibendrinant visą poskyrį apie Lietuvos, kaip mažos valstybės suvokimą, verta prisiminti pagrindines tendencijas. Lietuva tikrai yra matoma kaip maža valstybė ir jos mažumas apriboja jos veikimą tarptautinėje bendruomenėje. Vis dėlto, nepaisant to, Lietuva yra suvokiama kaip aktyvi, išsiskirianti, ryški ir principinga tarptautinės bendruomenės narė ir sąjungininkė. Lietuva, kaip maža šalis, savo aktyvumu, principingumu ir stabilumu pranoksta partnerių lūkesčius ir yra matoma kaip išskirtinė veikėja, tvirta partnerė, atsakinga NATO, ES ir kitų tarptautinių formatų narė. Lietuva aiškiai pasisako už demokratiją, jos principų gynimą, labai aktyviai remia Ukrainą visais aspektais, net kai susiduria su atitinkama opozicija. Lietuvos prioritetai matomi išorėje, kaip ir demonstruojama lyderystė buriant koalicijas jai reikšmingais klausimais ir taip padidinant savo balso svorį. Rusijai pradėjus karą prieš Ukrainą, partnerės iš naujo įvertino Europos saugumo situaciją bei grėsmių suvokimas supanašėjo su tuo, kaip grėsmes suvokia Lietuva. Pastebėta, kad Lietuva, kartu su kitomis Baltijos ir regiono valstybėmis, yra priešakinė valstybė prie Rusijos, kuri kelia egzistencinę grėsmę bei grėsmę NATO „teritoriniam vientisumui“. Šis suvokimas paragino pripažinti, kad Lietuva ir kitos regiono šalys buvo teisios, aktyviai pasisakydamos apie kylančias grėsmes, nors, tiesa, politiniu lygmeniu tokio pripažinimo nebuvo daug. Nepaisant to, dėl to, kad Rusija pradėjo žiaurų plataus masto karą prieš Ukrainą, Lietuvos trapumas partnerių suvoktas iš naujo. Tai sukūrė prielaidas ir paaugusiam dėmesiui Lietuvos nuomonei Europos saugumo ir kitais esminiais tarptautinio bendradarbiavimo klausimais. Nepaisant to, Lietuva yra maža, ir nors ženkliai pranoksta jai keliamus lūkesčius, „smūgiavimo galios“ jai kartais vis dar pritrūksta. Kituose poskyriuose aptariami konkretūs vaidmenys ir veiksmai bei tai, kaip juos ir Lietuvą jų kontekste suvokia kalbinti ekspertai.

3.2. Lietuva – patikima partnerė

Ryškiausias momentas, kalbant apie patikimumą yra tas, kad visi kalbinti pašnekovai įvardija Lietuvą kaip patikimą partnerę. Tokia ji matoma visų, ir tokia ji buvo matoma gerokai iki Rusijos plataus masto karo prieš Ukrainą. Vis dėlto, vertinant tai, kiek patikimumas keitėsi, informantų nuomonės išsiskyrė. Visgi visiškai vyraujanti nuomonė – patikimumas arba padidėjo, arba nepasikeitė. Buvo išskyrusių, kad Lietuva galėtų būti labiau patikima ta prasme, kad į jos kalbėjimo ne tik būtų klausomasi atidžiai, bet kad tai partnerėse šalyse būtų dar aktyviau paverčiama į konkrečius veiksmus. Labiausiai patikimumas vertinamas per NATO, kiek mažiau – ES ir dvišalių santykių prizmes.

Abejonių dėl to, ar Lietuva matoma kaip patikima partnerė, nesukėlė nei vienas informantas/-ė. Vyrauja tokie apibrėžimai kaip „ypač patikima“, „visiškai patikima“, „labai patikima“. Užtikrintumą iliustruoja vienas informantas iš JAV:

„<...> Absoliučiai. Turiu omenyje... Kaip patikima partnerė? Absoliučiai. Negalėčiau sugalvoti jokio laikotarpio per paskutinius trisdešimt metų, kai kažkas būtų kėlęs klausimų dėl strateginių principų, kuriais vadovaujasi Lietuva. Nemanau, kad kažkas kada nors yra kėlęs klausimų dėl Lietuvos tikrumo ir tiesumo. Kartais lyderiai vakarų Europoje ir Šiaurės Amerikoje susierzina dėl Lietuvos pareiškimų tiesmukiškumo. Bet dažnu atveju taip yra todėl, kad žmonėms nepatinka girdėti tai, ko jie nenori girdėti.<...>“¹¹⁰

Buvimas patikima partnere daugiausiai apibrėžiamas per savo įsipareigojimų laikymąsi – šį elementą įvardijo bent 6 pašnekovai/-ės iš 9 – kartais jis įvardintas kaip „padarymas to, ką sakai, kad padarysi“, „pažadų laikymasis“. Taip pat svarbus apibrėžimo elementas, kurį išskyrė net keli kalbinti asmenys yra „paslapčių saugojimas“ ir dalijimasis žvalgybine informacija, bei Lietuvos žvalgybos institucijų darbas apskritai. Tai pabrėžiama kaip pozityvus ir Lietuvos patikimumą patvirtinantis elementas. Įdomu tai, kad aptariant šį aspektą kartais išskiriami ir Estijos pajėgumai šioje srityje. Kiti svarbūs pavieniai elementai, parodantys, jog valstybė yra patikima partnerė, anot pašnekovų, yra tokie kaip sėkminga reformų patirtis (stojant į ES), nuspėjamumas, gynybos išlaidų didinimas, pasirengimas siųsti Lietuvos karius į bendras misijas su NATO partneriais, nekvescionuojamas įsipareigojimas NATO, stipri demokratija.

„<...> Patikima... Manau, kad [Lietuva, - aut. pat.] buvo patikima partnerė ir iki tol. Lietuva puikiai susitvarkė su reformomis, kalbant apie stojimą į ES, stojimą į NATO. Ji yra gera partnerė, patikima partnerė, taigi manau, kad tokia buvo ir anksčiau. Sakyčiau, kad tai pasitikėjimas labiau tada, kai turi partnerį, kuriuo gali pasikliauti, partnerį, kuris laikosi savo įsipareigojimų ir panašiai.<...>“¹¹¹

Nepaisant to, kad Lietuva yra laikoma patikima partnere ir šis požiūris nepasikeitė po 2022 m. vasario 24-osios, 5 pašnekovai išreiškė ir tobulintinus aspektus Lietuvos veiksmuose, didinant pasitikėjimą šalimi kaip partnere. Vienas iš tokių aspektų – jau minėtasis Lietuvos principingumas. Nors įprastai šis principingumas pabrėžtas kaip pozityvus ir labai teigiamai vertinamas Lietuvos, kaip valstybės, bruožas, visgi, kai kurie ekspertai kelia klausimą dėl to, ar Lietuvai nereiktų būti kiek atsargesnei atvirai kritikuojant savo partnerius. Pavyzdžiui, viešojoje erdvėje verdant aktyvioms diskusijoms dėl Vokietijos brigados Lietuvoje, ekspertas įvardija, Lietuva labai aktyviai reiškė kritiką Vokietijai. Tačiau, kaip sako pats ekspertas, šiuo atveju tai kaip tik suveikė teigiamai ir Lietuvai reikalingi sprendimai buvo priimti. Taigi remiantis šiuo atveju galima būtų teigti, kad Lietuva neturėtų atsisakyti savo principingos pozicijos, tačiau priimti riziką, kad tokia laikysena ne visada gali pasiteisinti.

¹¹⁰ Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 30 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹¹¹ Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 12 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

„<...> Mano asmeniniu požiūriu buvo įdomu stebėti, kad vykstant procesams dėl nuolatinio Vokietijos brigados buvimo, Lietuvos politikai atvirai kritikavo Vokietiją. Man tai atrodo įdomi prieiga, nes ji labai sudėtinga, viena vertus ji suteikia galimybę vokiečiams suprasti, kad taip, tikrai yra poreikis atsiųsti šias pajėgas, bet tuo pačiu žmonėms niekada nepatinka būti kritikuojamiems. <...> Galiausiai jums pavyko pasiekti, kad šios pajėgos nuolat būtų Lietuvoje, tuo pačiu atvirai kritikuojant Vokietiją, sakant „jūs nedarote pakankamai“ <...> Tai įdomu, nes, manau, kad kitos Baltijos šalys gal ir turėjo tas pačias prielaidas, bet daug tyliau apie tai kalbėjo...<...> Lietuvos atveju jūs tai darėte labai atvirai, <...>, kas yra įdomi prieiga, ir jūs gavote tai, ko norėjote...<...>“¹¹²

Kiti pašnekovai įvardijo, jog patikimi partneriai kartais turi užimti pozicijas, kurios nepatinka jų partneriams ir net jeigu tuo metu grįžtamasis ryšys nebūna pozityvus, galiausiai tai pasiteisina ir gali padidinti tarpusavio pasitikėjimą ir šalies patikimumą. Čia, kaip vienas pavyzdžių įvardinta itin aktyvi ir griežta Lietuvos pozicija dėl Ukrainos narystės NATO, kuri ne visais atvejais sutapo su visų partnerių pozicija.

Kiti pavieniai probleminiai aspektai, kalbant apie patikimumą, kurie buvo įvardinti apima tai, kad kai kuriose visuomenėse kartais vis dar gali būti gajūs stereotipai apie Lietuvą ir kaimynines valstybes dėl to, kad šios yra mažos ir mažai pažįstamos. Taip pat buvo įvardijusių, jog norėtų, kad Lietuvos balsas visgi būtų girdimas geriau ir kėlė klausimą ar kitos valstybės Lietuvai yra pakankamos partnerės, o ne atvirkščiai.

Trumpai apibendrinant, tyrimas patvirtino, kad Lietuva savo partnerių yra matoma kaip patikima valstybė, daugiausiai dėl savo stabilumo, stabilios demokratijos, nuspėjamumo, įsipareigojimų laikymosi, žinių, principingumo. Rusijos pradėtas plataus masto karas prieš Ukrainą nelabai turėjo įtakos Lietuvos patikimumui, nes jis daugiausiai suprantamas ne per išorinius įvykius. Taip pat atsižvelgtina, kad Lietuvos principingas pozicijų laikymasis, nors ir gali būti rizikingas, iki šiol ne tik kad nesumažino, bet, greičiau, padidino Lietuvos, kaip patikimos partnerės suvokimą.

3.3. Lietuva - suprantanti ir turinti gilių žinių apie Rusiją

Analizuojant, kaip vertinamas ir suvokiamas Lietuvos gilesnis Rusijos keliamų grėsmių supratimas, nulemtas gyvenimo šalia bei istorinių patirčių (Sovietų Sąjungos vykdytos Lietuvos okupacijos), išsiskiria trys kalbintų ekspertų/-čių kalbėjimo tendencijos.

Pirmiausia, visi tyrime dalyvavę asmenys sutinka, kad Lietuva turi gilių žinių, gilų supratimą apie Rusiją ir jos keliamas grėsmes, mąstymą, kultūrą, strategiją. Šis suvokimas išskiriamas kaip ypač svarbus, geresnis, nei labiau nutolusių valstybių, labiau realistiškas. Taip pat išskiriama, kad tokį suvokimą turi ir kitos Baltijos šalys, šis suvokimas suprantamas kaip labiau aiškiai matomas, labiau

¹¹² Vokietijoje dirbantis ekspertas iš vienos iš Baltijos šalių, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 10 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

tiesioginis. Žinios, ekspertų/-čių nuomone, kyla iš istorinių patirčių, jau minėjo geografinio atstumo, apskritai patirčių po nepriklausomybės atkūrimo, taip pat – Lietuvos institucijų, specialiųjų tarnybų.

Su tuo glaudžiai susijusi ir antroji tendencija – po 2022 m. vasario 24-osios tai, kaip šios žinios yra priimamos, kiek į jas kreipiamas dėmesys, pasikeitė. Dabar Lietuvos perspėjimai, pozicijos, kaip teigia informantai, yra priimami rimčiau (bent tam tikru atžvilgiu). Tam, žinoma, padeda ir tai, kad Lietuva pati aktyviau kalba, pateikia dar stipresnes, griežtesnes žinutes, ir, kaip jau aptarta aukščiau, gauna daugiau dėmesio. Vienas iš pašnekovų įvardijo, kad ir pagarba Lietuvos žinioms taip pat padidėjo.

„<...> Kaip jau sakiau, manau, kad pasikeitė [po vasario 24-osios, - aut. past.] Manau, kad Vakarų Europos valstybės į Baltijos šalių vertinimus žiūri rimčiau. Manau, buvimo tose geografinėse vietose, su tuo istoriniu bagažu ir žiniomis, kurias turi tos valstybės... [Baltijos valstybės, - aut. past.] Na, manau, kad tai sudaro joms sąlygas turėti „realistiškesnius“ Rusijos vertinimus. Panašu, kad jos turi šiek tiek labiau, na, ne šiek tiek, bet žymiai aiškesnį supratimą apie Rusijos siekius, dėl savo, spėju, istorinių ryšių ir istorinės praeities, kurią patyrė su Rusija ir Sovietų Sąjunga, atitinkamai. <...>“¹¹³

Kai kurie pašnekovai ne tik akcentavo Lietuvos ekspertizės reikšmę, bet ir teigė, kad Lietuvoje būtina aktyviai investuoti į tai, kad ir toliau šios žinios išliktų tokios stiprios. Taip pat vienas iš pasiūlymų buvo aktyviau užsiimti strategine komunikacija apie Lietuvos istoriją – tiek kalbant apie laisvės gynėjus ir 1991-ųjų Sausio 13-osios įvykius, tiek aktyviau atnešant savo poziciją dėl Michailo Gorbačiovo vertinimo ir jo sprendimų traktavimo Lietuvoje.

„<...> ...Vienas dalykas yra padidėjęs suvokimas apie laisvės gynėjus ir Lietuvos sukilimą [pasipriešinimą, - aut. past.] 1991-aisiais ir žmonių drąsą ten. Manau, kad tai sulaukia truputį daugiau dėmesio viešojoje erdvėje. Dėl tvirtos pozicijos dabar ir dėl to, kad daugelis žmonių tai sieja su praeities kova už demokratiją ir laisvę. Taigi, tai yra kažkas, apie ką žmonės pradeda šiek tiek daugiau žinoti, bet manau, kad Lietuva galėtų padaryti daugiau stumdama ir skatindama tai, neužsisklendžiant praeityje, nes tai turi būti nukreipta į ateitį, tai negali būti tik apie senelius, tai turi būti ir apie anūkus, kitaip, manau, pralaimėsi. Bet viena papildoma žinia, kuri per pastaruosius dvejus metus Vokietijoje tapo labiau iškalbinga, yra Gorbačiovo vaidmuo, ir akivaizdu, kad lietuviai apie Gorbačiovą turi visai kitokį vaizdą nei vokiečiai....<...>“¹¹⁴

Trečioji tendencija, išsiskirianti, nagrinėjant supratimą apie Lietuvos ekspertizę dėl Rusijos yra labiau neigiama. Nepaisant to, kad daugumos yra pripažįstama, jog Lietuva turi išsikirtinių žinių ir yra geriau girdima, tai vis dar nėra visiškai nepriekaištinga situacija. Viena pašnekovė išskyrė, kad

¹¹³ Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 23 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹¹⁴ Ekspertas iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 24 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

griežtas Lietuvos kalbėjimas, skepticizmas kai kuriems žmonėms gali atrodyti per kategoriškas, emocionalus ir tai gali turėti įtakos poveikimui ir tam, kiek į šį kalbėjimą bus įsiklausyta.¹¹⁵ Dar du ekspertai iš JAV bei JK taip pat išskyrė, kad Lietuva galėtų būti dar geriau girdima jos žodžiai galėtų efektyviau pavirsti konkrečiais sprendimais, nors tai ir kinta:

„<...> Jūs maži, lengva jus ignoruoti. Taip pat, norint, kad žinutė būtų išgirsta, kita pusė turi norėti girdėti. Iki 2022 m. didžiausios Europos sostinės girdėti nenorėjo.<...>“¹¹⁶

„<...> ... Graikų mitas apie Kasandrą – Kasandrą dievai pasmerkė kalbėti tiesą, ją išrėkti, bet niekada nebūti išgirstai. Ir tai būtent tai, kas jūs esate, jūs – Kasandra. Ir dėl mūsų, aš manau, kad jūs darote puikų darbą, nenuilstamai tai skleisdami.<...>“¹¹⁷

Apibendrinant šį skyrelį, taip kaip ir Lietuva mato pati save, kaip gyvenančią šalia Rusijos, kuri jai kelia grėsmę, taip ir, ekspertų teigimu, Lietuva yra matoma partnerių. Suprantama, kad dėl geografinio atstumo, praeities, savo institucijų ir kt. Lietuva turi daugiau tiesioginių patirčių ir žinių, kurios yra naudingos partnerėms, siekiant geriau suprasti Rusijos veikimą ir siekius. Po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 d., į šias žinias, patirtis ir įžvalgas imta atsižvelgti rimčiau ir daugiau. Tačiau, taip pat yra teigiančių, kad tai dar nėra daroma pakankamai ir Lietuva turi galimybių išnaudoti tai, kad į jos žodžius labiau atsižvelgiama bei pabandyti atnešti naujų žinučių apie savo istoriją. Visgi reikia nepamiršti, kad dydis sukuria tam tikrą apribojimą, kurie užkerta kelią efektyviau pateikti savo žinias didesnių šalių partnerių auditorijoms.

3.4. Lietuva – palaikanti ES ir NATO plėtrą

Paskutiniai du pjūviai buvo aptarti mažiausiai iš paliestų penkių esminių temų, tačiau abiem galima išvelgti tam tikrą suvokimą apie Lietuvą tendencijų.

Pirmiausia, kalbant apie ES ir NATO plėtrą, Lietuva yra labai ryškiai matoma, kaip pasisakanti už Ukrainos narystę tiek ES, tiek NATO. Ukrainos narystės NATO klausimu, kaip jau buvo aptarta ankstesniuose skyriuose, apskritai Lietuva yra matoma kaip lyderė, siekianti suburti kuo didesnę palaikančių skaičių. Nors, kaip išskyrė vienas ekspertas, pastaruoju metu ši lyderystė matoma kaip kiek sušvelnėjusi. Matoma, kad Lietuvos nuomonė sutampa su kitų šalių – Latvijos, Estijos, Lenkijos, Rumunijos ir kitų nuostatomis, tačiau vis dėlto Lietuvos pozicija išsiskirianti, ryškesnė.

ES plėtra ekspertų matoma kaip mažiau populiaru, apie ją ir jie patys pasisakė mažiau, tačiau, nepaisant to, pastebėta, kad Lietuva aktyviai palaiko tiek Ukrainos, tiek Moldovos narystę Europos Sąjungoje. Apskritai tiek ES, tiek NATO Lietuva suprantama, kaip labai už plėtrą pasisakanti šalis.

¹¹⁵ Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 12 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹¹⁶ Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 22 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹¹⁷ Ekspertas iš JK, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 26 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

Tiesa, neaptarta kaip konkrečiai pasikeitė supratimas šiuo klausimu po 2022 m. vasario 24-osios, bet, akivaizdu, kad Ukrainos narystės, ypač NATO, klausimas diskutuojamas šiame kontekste.

„<...> Taip, labai palaikanti plėtrą abiem atvejais, jie nori Ukrainos abiejose, tiek ES, tiek NATO ir tai akivaizdu, tai buvo parodyta labai akivaizdžiai ir tai nėra kažkas, dėl ko sutariama su Berlynu. Berlynas lėčiau žiūri į ES plėtrą, pirmiau nori reformų, nei plėtros...<...>“¹¹⁸

Čia informantas išskiria įdomią tendenciją, kuri taip pat aptartina šiame skyrelyje. Nors Lietuvo pozicija ir labai aiški, šiuo klausimu ji nebūtinai sutampa su (kai kurių) partnerių nuomone. Ir ši pozicija labai aiškiai suvokiama Vokietijoje, tiesiog nėra iki galo sutampanti su Vokietijos pozicija, tai išskyrė keli kalbinti ekspertai/-ės iš Vokietijos. Čia svarbu paminėti, kad, kaip įvardija vienas iš ekspertų, galima išvelgti Lietuvos įtakos ribas. T.y. net ir labai aktyviai siekdama burti aktyvią kolaiciją dėl Ukrainos narystės NATO prieš viršūnių susitikimą Vilniuje, 2023 m., Lietuvai, esą, nepasisekė, nes Ukraina nebuvo pakviesta prisijungti. Ir čia vienam iš ekspertų atrodo, kad Lietuva galėtų būti atsargesnė, siekdama išlaikyti gerus santykius su partneriais, nes griežtai pasisakyti ir užimti labai griežtą poziciją yra viena, bet Lietuva, kaip nedidelė valstybė, neturės galimybių prisiimti tokio pat lygmens atsakomybės, kurią turės prisiimti didesnės šalys.

„<...> Manau čia geras atvejis, kur galime aiškiai sakyti, kad Lietuvos įtaka turi ribas, nes skatinome NATO plėtrą į Ukrainą daug metų. Manau, tiesą sakant, tai yra vieta, kur lietuviai turėtų būti atsargūs. Kartais jie labai kategoriškai teigia, kad Ukraina turi būti NATO dalimi, tačiau realybėje visi supranta, kad karinės krizės atveju tokioms šalims kaip JAV tektų didžiausia našta...<...>“¹¹⁹

Tiesa, vienas ekspertas iš JAV išskyrė, kad nors Ukraina 2023 m. į NATO pakviesta nebuvo, Lietuvos pasiekimas buriant palaikančiųjų koaliciją buvo didžiulis, nes įtikinti pavyko didžiąją dalį Aljanso narių ir tai buvo glaudžiai susiję su Lietuvos lyderyste šiuo klausimu.¹²⁰

Apibendrinant, Lietuva yra matoma kaip aiškiai ir stipriai palaikanti ES ir NATO plėtrą. Taip pat, besiiimanti atitinkamos lyderystės siekiant suburti platesnę bendraminčių koaliciją. Vis dėlto prasminga atsižvelgti ir į tai, kad Lietuvos mažumas taip pat gali riboti įtaką šiais klausimais.

3.5. Lietuva – demokratijos ir jos plėtros puoselėtoja bei rėmėja

Paskutinis pjūvis – Lietuva, kaip demokratijos plėtros rėmėja, demokratijos centras - nors ir susilaukė gana mažai konkrečių įžvalgų atliekant interviu, vis dėlto visai nemažai buvo aptarta

¹¹⁸ Ekspertas iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 24 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹¹⁹ Vokietijoje dirbantis ekspertas iš vienos iš Baltijos šalių, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 10 d. Iš anglų kalbos vertė autorė

¹²⁰ Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 30 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

analizuojant bendruosius klausimus ir Lietuvos, kaip mažos valstybės suvokimą apskritai. Tačiau aptarinėjant konkrečiai šį klausimą, taip pat galima išskirti keletą pagrindinių tendencijų.

Pirmiausia, kalbant apie Lietuvos palaikymą demokratinėms idėjoms, tyrimo dalyviai pabrėžia, kad Lietuva pati yra tvirta demokratija. Tai pabrėžta ne tik atsakinėjant į šį, bet ir į kitus klausimus. Kalbant apie buvimą lydere, Lietuvą, kaip demokratijos centrą, kai kurie įvardija, kad Lietuva yra regioninis demokratijos centras ir pirmiausia tai išsiskiria tiek per aktyvią paramą Ukrainai, priimant Ukrainos žmones. Tačiau, ne vienas kalbintas asmuo išskyrė ir tai, kad Lietuva priėmė baltarusių demokratijos bendruomenę ir rusų opozicionierius. Šie aspektai, ekspertų teigimu, demonstruoja, kad Lietuva tikrai palaiko būtent demokratinės idėjas.

„<...> Lietuva taip pat jau daugelį metų yra Baltarusijos ekspertizės šaltinis Baltarusijos klausimu - tai šalis, dėl kurios nerimauja kitos Vakarų šalys, tačiau mes apie Baltarusiją žinome nedaug, todėl dar prieš plataus masto išpuolį prieš Ukrainą Lietuva buvo svarbi šiuo aspektu. Lietuva taip pat yra Rusijos opozicijos centras, todėl tai gera vieta, jei nori sužinoti, kas vyksta Rusijos opozicijoje, ką daugelis Vakarų šalių nori žinoti.<...>“¹²¹

Taip pat, kalbant apie buvimą demokratijos centru, išskirtas Lietuvos aktyvumas, moralinė retorika puoselėjant demokratinės idėjas, sujungiant saugumo, gynybos temas su demokratijos tema. Tai aktualu, vėlgi, paramos Ukrainai telkimo, reiškimo atžvilgiu, taip pat – Taivaniečių atstovybės atidarymo Vilniuje atveju. Visgi, reikia turėti omenyje, kad kai kurie ekspertai teigia, jog Taivano klausimas, jų nuomone, gali būti traktuojamas ne tiek kaip demokratijos plėtros klausimas, kiek JAV aktualių klausimų palaikymo momentas, turint omenyje, kad Lietuva yra gana pro-amerikietiška šalis.

„<...> Žinoma, taip buvo pateikta. [Kad Taivaniečių atstovybės atidarymas susijęs su demokratijos idėjų palaikymu, - aut. past.] Bet kodėl Lietuva tai daro dabar su Taivanu ir Kinija, o ne su kitomis valstybėmis. Daug valstybių neseka žmogaus teisių standartų, bet čia buvo su Kinija, su kuria ekonominiai ryšiai ne tokie svarbūs, tai nelabai daug yra ką prarasti...<...>“¹²²

Tuo tarpu ekspertas iš JAV šį klausimą mato kitaip:

„Aš buvau sužavėtas, kai Lietuva „nukirto Kiniją“. Maža šalis...<...> pasakė „mes neprekausime su diktatūromis, mes elgsimės kitaip“. Ir, pasirodo, niekas nenumirė, tai gali būti padaroma...<...>“¹²³

Kritiškiau šiuo klausimu nusiteikę ekspertai teigia, kad Lietuva, puoselėdama demokratijos plėtrą ir vertybes, susiduria su tokiais pat iššūkiais kaip ir kitos tai darančios valstybės – kyla iššūkių visiškai išlaikant „demokratijos plėtros“ liniją, kai susiduriama su strateginėmis problemomis ir sankirtomis, ypač ekonominiais klausimais. Šie pašnekovai taip pat kėlė mintis, kad galbūt būtų

¹²¹ Ekspertas iš JK, pokalbis telefonu su autore, 2024 m. balandžio 8 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹²² Ekspertė iš Vokietijos, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 12 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

¹²³ Ekspertas iš JAV, pokalbis su autore, vaizdo skambutis internetu, 2024 m. balandžio 22 d. Iš anglų kalbos vertė autorė.

prasminga Lietuvai plėtoti šį savo vaidmenį dar aktyviau įgyvendinant vystomojo bendradarbiavimo politiką, plečiant veiklos geografiją, pvz., į Afrikos šalis, dar labiau atsižvelgiant į demokratijos centro klausimą vystant ekonominius ryšius su kitomis šalimis.

Apibendrinant, Lietuvos pastangos skleidžiant demokratines idėjas yra pastebimos, kaip ir labai aiškiai suvokiama, kad Lietuva pati yra tvirta demokratija. Vis dėlto, Lietuvai, kaip ir kitoms valstybėms, išlieka galimybių tobulinti šį veiklos aspektą, tiek plečiant veiklos geografiją, tiek labiau permąstant kitus tarptautinio bendradarbiavimo prioritetus.

Išvados

Šiame darbe keltas klausimas ar ir jei taip, tai kaip sutampa tai, kaip savo elgesį ir vaidmenį tarptautinėje bendruomenėje supranta Lietuva ir kaip supranta jos partnerės bei kokią įtaką tai turi sėkmingam užsienio politikos tikslų siekimui. Bandyta suprasti, ar po Rusijos plataus masto karo prieš Ukrainą pradžios partnerių požiūris į Lietuvą pasikeitė bei ar pačios Lietuvos suvokimas apie savo vaidmenį dabar labiau sutampa su išoriniu suvokimu.

Išorinio Lietuvos vaidmenų suvokimo analizė parodė, kad toks tyrinėjimo kampas – bandant suprasti, ką ir kaip apie mus mąsto kiti, gali padėti visapusiškiau suprasti tarptautinę aplinką bei valstybės užsienio politiką ir šios politikos efektyvumą, arba sėkmę.

Atsispiriant nuo išsikeltų vaidmenų teorijos prielaidų, galima teigti, kad išorės veikėjų (kitų) lūkesčiai Lietuvos vaidmeniui ne iki galo sutampa su tuo, kaip savo vaidmenį supranta Lietuva, nors ir nesiskiria kardinaliai.

Lietuva tikrai yra matoma kaip maža valstybė ir tai sukuria daug pamatinių apribojimų Lietuvos veikimo efektyvumui – kartais Lietuvai tiesiog pritrūksta „smūgio galios“. Tačiau šis Lietuvos mažumas nėra tapatinamas su neįveikiama silpnybe, greičiau priešingai, Lietuva aiškiai matoma, kaip lūkesčius, kylančius iš mažumo, pranokstanti, aktyvi, principinga veikėja, turinti labai aiškias vertybes ir prioritetus. Po Rusijos pradėto plataus masto karo prieš Ukrainą, Lietuva tam tikra prasme dar labiau „pralenkė“ savo mažumo ribas, nes tiek suvokimas apie sąjungininkei (Lietuvai) Rusijos keliamas grėsmes, jų realumą, tiek matomumas bei dėmesys ir įsiklausymas į Lietuvos akcentuojamą turinį, padidėjo. Galima teigti, kad vyksta atitinkama vaidmens socializacija, kai Lietuvai geriau sekasi bendradarbiauti ir būti girdimai tarptautinėje bendruomenėje, nes jos mažumas tampa mažiau reikšmingu faktoriumi, lyginant su klausimais, žiniomis, lyderyste, kuriuos ji propaguoja.

Lietuva matoma kaip patikima partnerė – buvo ir yra – ir tai yra vienas iš aspektų, kai Lietuvos sau priskirtinas tapatybinis aspektas ir iš to sekantys veiksmai tarptautinėje bendruomenėje yra iš esmės taip pat suvokiami ir partnerių bei sutampa su „kito“ lūkesčiais. Lietuvos patikimumas nebuvo abejonių objektas nei iki, nei po 2022 m. vasario 24-osios.

Lietuvos supratimas apie Rusiją ir jos keliamas grėsmes yra svarbus ir čia matomas vienas ryškesnių pokyčių po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą. Lietuvos žinios nebuvo ignoruojamos ir anksčiau, tačiau dabar, brutali Rusijos karinės agresijos prieš Ukrainą akivaizdoje, suvokiant ir kitoms valstybėms kylančių grėsmių rimtumą, yra dar labiau vertinamos ir joms skiriamas didesnis dėmesys nei anksčiau. Visgi dar daugiau Lietuvos idėjų galėtų pavirsti praktiniais sprendimais tarptautinėje bendruomenėje.

Ilgametės Lietuvos pastangos palaikant ES ir NATO plėtrą yra pastebimos, nors ir ne visada absoliučiai sutampa su partnerių požiūriu. Tačiau aktyvi Lietuvos lyderystė buriant palaikymą Ukrainos narystei NATO tikrai suprantama kaip aiškus, principingas Lietuvos veiksmas, kuris susilaukė didelio palaikymo ir iš kitų.

Tvirta, stabili demokratija yra aiškus Lietuvos bruožas, kuris, taip pat yra ir vienas iš esminių argumentų, kodėl Lietuva laikoma visiškai patikima partnere. Demokratinių idėjų plėtra ir sklaida partnerių akyse yra būdinga Lietuvai – kartu su aiškia moralinio kalbėjimo linija. Visgi, čia atsiranda atvirkščias efektas ir „kitų“ lūkesčiai Lietuvai išauga. Šis kampas atskleidžia, jog Lietuva turi galimybių dar labiau plėtoti šį savo vaidmenį, ir tai, tikėtina, būtų labai palankiai sutikta šalių partnerių.

Koalicijos yra stiprybė, kuri bene labiausiai gali sutvirtinti Lietuvos galimybes įgyvendinant užsienio politikos tikslus. Ieškoti kuo daugiau bendraminčių sau svarbiais savo saugumo, Ukrainos pergalės, demokratijos plėtros ir kitais prioritetiniais klausimais, pagal kuriuos Lietuva aiškiai atpažįstama ir neretai išsiskiria iš kitų, yra prasmingas elgesys Lietuvai, kurią, nors ir mažiau, bet riboja jos dydis.

Deja, bet analizės tendencijos, leidžia teigti, kad iki Rusijos plataus masto karinės agresijos prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 d., Rusijos Lietuvai ir kitoms regiono valstybėms keliamų grėsmių realistiškumas (tikėtinumas) partnerių, bent jau politinė ir bendrąja prasme, nebuvo iki galo suvokiamas taip pat kaip tai suvokė pati Lietuva. Tai iš dalies lėmė tai, kad mažumas buvo reikšmingesnis elementas efektyvumui, bandant įtikinti kitus ir sėkmingai įgyvendinti kai kuriuos užsienio politikos tikslus.

Remiantis šiomis išvadomis, galima teigti, kad po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 d., Lietuva, išlaikydama ilgametę ir nuoseklią savo poziciją, dėl pasikeitusio partnerių suvokimo apie šią poziciją (Lietuvai kylančios grėsmės realumas suprastas geriau, taigi labiau atsižvelgta ir į kitus Lietuvos pateikiamus argumentus įvairiais jai svarbiais klausimais), reikšmingai sustiprino savo, kaip patikimos, Rusiją suprantančios, proaktyvios, demokratinių ir europinių vertybių skleidėjos vaidmenį euroatlantinėje bendruomenėje ir tai sukuria palankias prielaidas imtis dar drąsesnės ir efektyvesnės užsienio politikos.

Šis tyrimas laikytinas tam tikru bandymu plėtoti vaidmenų teorijos taikymą, analizuojant užsienio politikos sprendimus ir kitus tarptautinės erdvės reiškinius. Žvelgiant iš šios perspektyvos, matyti, kad po to, kai plačiai supanašėjo partnerių suvokimas apie Lietuvai kylančias grėsmes, taip kaip jas supranta pati Lietuva, tam tikra prasme įvyko ir kitų Lietuvos vaidmenų socializacija, Lietuvos pastangos labiau pastebimos, į Lietuvos kalbėjimą labiau įsiklausoma. Šis geresnis tarpusavio suvokimas, sudaro prielaidas efektyvesnei esamai ir būsimai užsienio politikai. Šis darbas yra pradinis mėginimas prisidėti prie akademinės diskusijos, empiriškai pagrindžiant vaidmenų teorijos pritaikomumą, paaiškinant mažųjų valstybių veikimą tarptautinėje bendruomenėje. Šis bandymas parodė, kad vaidmenų teorijos prielaidos, derinamos su prielaidomis apie mažųjų valstybių veikimą bei pritaikomos konkrečiam empiriniam atvejui, turi potencialo duoti prasmingų rezultatų akademiškai pagrindžiant vyraujančius diskursus. Tyrimas taip pat atliepia, kad iki šiol tyrimuose vyravusios tendencijos apie Lietuvos užsienio politikos ir tapatybės santykį, yra aktualios ir dabar.

Išskirtinos dvi pagrindinių rekomendacijų tolimesniems tyrimams kryptys: 1) toliau plėtoti tyrimus apie tai, kaip Lietuvos vaidmenys yra suvokiami tarptautinėje bendruomenėje po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą, pirmiausia plečiant tyrimo dalyvių imtį pagal jau analizuotas šalis, bei įtraukiant ekspertų iš kitų valstybių, kurios šiuo atveju nebuvo pasirinktos. Šiame tyrime ekspertų ir eksperčių įžvalgos buvo pakankamos tyrimo rezultatams pasiekti, tačiau papildomų valstybių įtraukimas ir informantų/-čių imties išplėtimas padėtų atrasti naujų tendencijų atitinkamų valstybių viduje, o taip pat galėtų padėti išvelgti ir galimus regioninius suvokimų skirtumus. 2) Tyrimo modelį pritaikyti analizuojant kitas valstybes – Estiją, Latviją, Lenkiją, ar kitas, minimas šioje analizėje. Šiame tyrime atsižvelgta būtent į tai, kaip išoriškai suprantami Lietuvos vaidmenys, tačiau teorinio ir metodologinio modelio pritaikymas kitoms valstybėms galėtų padėti geriau suprasti tiriamą reiškinį platesniame kontekste bei taip pat dar geriau užčiuopti ir pačios Lietuvos ypatybes. Be kita ko, tobulinant tyrimo metodą, į empirinę dalį galima būtų įtraukti ir daugiau turinio analizės elementų – viešųjų šaltinių, valstybių vadovų kalbų, oficialių pranešimų ir kitų duomenų, kurie padėtų dar visapusiškiau pagrįsti diskurso analizės duomenis.

Literatūros sąrašas

1. „Valstybės pažangos strategija „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, <https://lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/pkvNdKVl0fk.pdf>;
2. Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2024“, paskelbta 2024-03-07, <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2024/03/GR-2024-02-15-LT-1-1.pdf>;
3. Ashizawa, Kuniko, „When Identity Matters: State Identity, Regional Institution-Building, and Japanese Foreign Policy“ *International Studies Review*, Vol. 10, Nr. 3 (2008), 571-598.
4. Bengtsson, Rikard ir Ole Elgström, „Conflicting Role Conceptions? The European Union in Global Politics“, *Foreign Policy Analysis*, Vol. 8, No. 1 (2012), 93-108;
5. Beržiūnas, Valentinas, „Lietuvos užsienio politikos formavimo tapatybiniai veiksniai“ (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2017), 211;
6. Brady, A. M., B. Thorhallsson, *Small States and the Turning Point in Global Politics, Small States and the New Security Environment, The World of Small States 7*, (2021). 1-11;
7. Breuning, Marijke „Role theory“, kn. „*Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods*“, sud. Patrick A. Mello ir Falk Ostermann, (Oxford, New York: Routledge, 2023), 187-201;
8. Browning, Christopher S, „Small, Smart and Salient? Rethinking Identity in the Small States Literature“, *Cambridge Review of International Affairs*, 19, 4, 2006. 669-684;
9. Chaban Natalia, Alister Miskimmon ir Ben O’loughlin „The EU’s Peace and Security Narrative: Views from EU Strategic Partners in Asia“, *Journal of Common Market Studies*, 55, 6 (2017), 1273–1289;
10. Dixon, Robyn, „Baltic nations long warned about Russia. Now, maybe the West is listening.“, *The Washington Post*, 2022-10-12, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/10/12/baltics-poland-russia-warnings-nato/>;
11. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, „Estonia“, <https://data.oecd.org/estonia.htm>;
12. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, „Latvia“, <https://data.oecd.org/latvia.htm>;
13. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, „Lithuania“, <https://data.oecd.org/lithuania.htm>;
14. Elgström, Ole, „The European Union as a Leader in International Multilateral Negotiations – a Problematic Aspiration“, *International Relations*, 21, 4 (2007), 445-458;

15. European Commission, „2022 State of the Union Address by President von der Leyen“, European Commission, 2022-09-14, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493;
16. European Parliament Think Tank, „European Day of Remembrance for Victims of all Totalitarian and Authoritarian Regimes“, European Parliament, 2022-07-25, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2022\)733610#:~:text=On%20%20April%202009%2C%20the,Europe%20into%20spheres%20of%20interest](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2022)733610#:~:text=On%20%20April%202009%2C%20the,Europe%20into%20spheres%20of%20interest);
17. Europos Sąjunga, „Estonia overview“, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/estonia_en;
18. Europos Sąjunga, „Latvia overview“, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/latvia_en;
19. Europos Sąjunga, „Lithuania overview“, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/lithuania_en;
20. Gaižauskaitė, Inga ir Natalija Valavičienė, *Socialinių tyrimų metodai. Kokybinis interviu* (Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2016);
21. Gajauskaitė, Ieva, „The small state’s role in the Euro-Atlantic area: Potential changes in Lithuania’s foreign policy“, *Warsaw East European Review: The Post-Soviet Space three decades later time of troubles or triumph?. Varšuva : University of Warsaw*, vol.10, 2020, p. 91-104;
22. Guimarães, Feliciano de Sá, *A Theory of Master Role Transition Small Powers Shaping Regional Hegemons* (Oxford, New York: Routledge, 2021).
23. Holsti, K. J., „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“ *International Studies Quarterly*, 14, Nr. 3. (1970), 233-309;
24. Ingebritsen, Christine, „Norm Entrepreneurs: Scandinavia's Role in World Politics“, *Cooperation and Conflict*, Vol. 37, No. 1, 2002, 11-23;
25. Institute for the Study of War, „Russian offensive campaign assessment, January 16, 2024“, [understandingwar.org](https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-january-16-2024), 2024-01-16, <https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-january-16-2024>;
26. Jakniūnaitė, Dovilė „A small state in the asymmetrical bilateral relations: Lithuania in Lithuanian-Russian relations since 2004“ *Baltic Journal of Political Science*, 4 (2015), 70-93;
27. Jakniūnaitė, Dovilė, „Kaip kalbėsime apie 2004-2014 m. Lietuvos užsienio politiką?“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika 2004-2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, 7-30;

28. Jakučionis, Saulius, „‘We did not hear Baltics’ concerns on Russia’, says German foreign minister.“ LRT, BNS, 2022-04-21, <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1677821/we-did-not-hear-baltics-concerns-on-russia-says-german-foreign-minister>;
29. Kozub-Karkut Magdalena, „Towards a Theoretical Synthesis: Supplementing Two-Level Games with Role Theory“, *Teoria polityki*, 6 (2022), 123-146;
30. Lau, Stuart, „‘We told you so!’ How the West didn’t listen to the countries that know Russia best“, Politico, 2022-03-09, <https://www.politico.eu/article/western-europe-listen-to-the-baltic-countries-that-know-russia-best-ukraine-poland/>;
31. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm>;
32. Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija (Prezidento komunikacijos grupė) „Prezidentas: Ukrainos ateitis yra NATO“, lrp.lt, paskelbta 2023-07-12, <https://lrp.lt/lt/prezidentas-ukrainos-ateitis-yra-nato/40871>;
33. Lietuvos Respublikos Seimas, „Nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, lrs.lt, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>;
34. Lietuvos Respublikos Seimas, „Rezoliucija dėl Ukrainos pakvietimo prisijungti prie NATO“, Vilnius, 2023, https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=69356;
35. Lietuvos Respublikos Seimas, „Valstybės švenčių ir atmintinų dienų renginiai“, Lietuvos Respublikos Seimas, https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36630&p_k=1;
36. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, „Naujausias Lietuvos žvalgybos grėsmių vertinimas: kokia yra saugumo situacija?“, vsd.lt, paskelbta 2024-03-07, <https://www.vsd.lt/2024/03/07/naujausias-lietuvos-zvalgybos-gresmiu-vertinimas-kokia-yra-saugumo-situacija/>;
37. Lingevičius, Justinas, „Being a Small State: Discussion on the Role of Size“, *Baltic Journal of Political Science*, 7-8 (2020), 73-91;
38. Lucarelli, Sonia, „Seen from the Outside: The State of the Art on the External Image of the EU“, *Journal of European Integration*, 36, 1 (2014), 1-16;
39. Lucas, Edward, „Edwardas Lucasas. Baltijos šalys jaučiasi išgirstos dėl Rusijos grėsmės, tačiau yra pažeidžiamos“, 2024-01-19, LRT, BNS, <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2175453/edwardas-lucasas-baltijos-salys-jauciasi-igirstos-del-rusijos-gresmes-taciau-yra-pazeidziamos>;
40. Lucas, Edward, „Europe Should Have Listened to the Baltic States on Russia“, *World Politics Review*, paskelbta 2022-10-25, <https://www.worldpoliticsreview.com/eu-russia-baltic-states-nato/>;

41. Makaraitytė, Indrė, Mindaugas Aušra, Jurgita Čeponytė, Rūta Juknevičiūtė, Jurga Tvaskienė, „LRT tyrimas. Slaptame Kremliaus dokumente – planas Baltijos šalims“, LRT, 2023-04-26, <https://www.lrt.lt/naujienos/lrt-tyrimai/5/1970921/lrt-tyrimas-slaptame-kremliaus-dokumente-planas-baltijos-salims>;
42. Moorhouse, Roger, „Why should we remember August 23, 1939“, European Network Remembrance and Solidarity, 2022-08-23, <https://enrs.eu/article/why-should-we-remember-august-23-1939>;
43. Morgan, Alex, „Russia accused of 'rewriting history' to justify occupation of Baltic states“, Euronews, 2020-07-23, <https://www.euronews.com/2020/07/23/russia-accused-of-rewriting-history-to-justify-occupation-of-baltic-states>;
44. Nickerson, Charlotte, „Symbolic Interactionism Theory & Examples“, Simply Psychology, 2023-10-16, <https://www.simplypsychology.org/symbolic-interaction-theory.html>;
45. Park Ausra ir Gerda Jakstaite – Confortola, „Small State Status-Seeking: Lithuania’s Foreign Policy Status Aspirations“ *Europe-Asia studies*, Vol. 73, No. 7, 2021, p. 1279–1302;
46. Platūkytė, Domantė, „70 proc. gyventojų sutinka, kad Rusija kelia grėsmę, bet išsiskiria kitataučių nuomonė“, lrt.lt, paskelbta 2024-04-15, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2248570/70-proc-gyventoju-sutinka-kad-rusija-kelia-gresme-bet-issiskiria-kitatauciu-nuomone>;
47. Švedkauskas, Žilvinas, „A Newfound Hub of Global Democracy Promotion: Lithuania Playing to its Strengths“, *Alternatives: Global, Local, Political*, Special Issue: Eastern Europe at War: A New Kidnapping, Vol. 0, No. 0 (2023), 1-15;
48. Theys, Sarina, „Small States Reconsidered: Small Is What We Make Of It“, *Journal of International Affairs*, 74, 2, 2022, 81-96;
49. Thorhallsson, Baldur, „The Size of States in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives“, *European Integration*, 28, No. 1 (2006), 7-31;
50. U.S. Department of State, „Vladimir Putin’s Historical Disinformation“, U.S. Department of State, 2022-05-06, <https://www.state.gov/disarming-disinformation/vladimir-putins-historical-disinformation/>;
51. Vilpišauskas, Ramūnas, „ES plėtra – maratonas su kliūtimis“, lrt.lt, paskelbta 2024-04-30, <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2262551/ramunas-vilpisauskas-es-pletra-maratonas-su-kliutimis>;
52. Visuotinė lietuvių enciklopedija, „Užsienio politika“, <https://www.vle.lt/straipsnis/uzsienio-politika/>
53. Wehner, Leslie E. „Role Expectations As Foreign Policy: South American Secondary Powers’ Expectations of Brazil As A Regional Power“, *Foreign Policy Analysis*, 11, 2015, p. 435–455;

54. Wehner, Leslie E. ir Cameron G. Thies, „Role Theory, Narratives, and Interpretation: The Domestic Contestation of Roles“, *International Studies Review*, 16, no. 3, 4, 411-436;
55. Wehner, Leslie E., Cameron S. Thies, „Leader Influence in Role Selection Choices: Fulfilling Role Theory’s Potential for Foreign Policy Analysis“, *International Studies Review*, 23 (2021), 1424–1441;
56. Wrangé, Jana ir Rikard Bengtsson, „Internal and external perceptions of small state security: the case of Estonia“, *European Security*, 28, 4 (2019), 449-472;
57. Zubriūtė, Eglė, „Matomos ir girdimos, bet neįtakingos: Baltijos šalių 20-metis ES.“ LRT.lt, 2024-04-25, <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2258302/matomos-ir-girdimos-bet-neitakingos-baltijos-saliu-20-metis-es;>
58. Žalimas, Dainius, „Lietuvos Respublikos užsienio politikos konstituciniai pagrindai,“ sud. Autorių kolektyvas, kn. *Lietuvos konstitucinė teisė*, (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017), 757-778.

Priedai

Priedas nr. 1 Klausimynas lietuvių ir anglų kalba

*Orientaciniai klausimai lietuvių kalba:*¹²⁴

1. Kaip apibūdintumėte Lietuvą kaip veikėją tarptautinėje bendruomenėje? Kuo ji skiriasi nuo kitų [mažųjų] valstybių?
2. Kokią įtaką Lietuvos, kaip mažos valstybės, suvokimas daro Lietuvos ir jūsų šalies santykių dinamikai?
3. Kaip, jūsų nuomone, mažos valstybės, tokios kaip Lietuva, gali pasiekti savo užsienio politikos tikslų?
4. Kaip manote, ar Lietuvai tenka tam tikras vaidmuo (ar vaidmenys) ES / NATO / regione / pasaulyje? Kaip sėkmingai šį vaidmenį/ vaidmenis įgyvendina Lietuva? Ar bėgant metams šis vaidmuo ar vaidmenys keitėsi?
5. Kaip manote, ar prieš tai aptartas suvokimas atitinka bendrą Jūsų šalies sprendimų priėmėjų, o taip pat ir visuomenės požiūrį į Lietuvą? Kodėl, jūsų nuomone, svarbu, kad šie suvokimai sutaptų?
6. Kaip Jūsų šalyje pasikeitė suvokimas apie Lietuvą po to, kai Rusija 2022 m. vasario mėn. pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą? Kokias įvardytumėte pagrindines šio pokyčio priežastis?
7. Kaip apibrėžtumėte "patikimo partnerio" sąvoką? Koks skirtumas tarp to, kaip pasitikėta Lietuva kaip partnere prieš ir po 2022 m. vasario 24 d.?
8. Kaip manote, kokių papildomų žinių "Rusijos supratimo" kontekste Lietuva suteikia savo partneriams? Kaip pasikeitė šių šalių požiūris į šias Lietuvos turimas žinias po to, kai Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą?
9. Kaip apibūdintumėte Lietuvos poziciją ir kaip ji suprantama Jūsų šalyje ES ir (arba) NATO plėtros kontekste?
10. Kokiais argumentais remiantis galima būtų apibūdinti Lietuvą kaip regioninį (ar pasaulinį) demokratijos centrą?

¹²⁴ Klausimyno vertimas iš anglų į lietuvių kalbą atliktas pgl. <https://www.deepl.com/en/translator>, redaguotas autorės.

1. How would you describe Lithuania as an actor in the international community? How does it differ from other [small] states?
2. What difference does the perception of Lithuania as a small state make for the relations' dynamic between Lithuania and your country?
3. How do you think small states, such as Lithuania, can achieve their foreign policy goals?
4. Do you think that Lithuania has a specific role (or roles) in the EU/NATO/region/worldwide? How successfully it is being executed by Lithuania? Has this role changed through the years?
5. How would you say that the perceptions discussed above correspond to the general perception of Lithuania by the decision makers and the society in your country? Why do you think it is important for these perceptions to be in line?
6. How the perception of Lithuania in your country has changed since Russia started its full-scale war against Ukraine in February 2022? What would you identify as the main causes of this change?
7. What constitutes the concept of a „trusted partner“? What is the difference between how trusted Lithuania as a partner was before and since February 24th, 2022?
8. In the context of „understanding Russia“, what additional knowledge do you think Lithuania brings to its partners? How the way that this knowledge is perceived by those countries has changed since Russia launched its full-scale war against Ukraine?
9. How would you describe Lithuanian position, and how it is understood in your country, in the context of the EU and/or NATO enlargement?
10. What arguments could be used to describe Lithuania as a regional (or global) center of democracy?

Priedas nr. 2 Interviu išrašai (pateikiami gynimo komisijai ir recenzentui/-ei)

¹²⁵ Sudaryta autorės

Summary

External Perceptions of Lithuania's Role, Their Shifts and Significance for Foreign Policy

After Russia started its full-scale war against in Ukraine on 24th February 2022, one of the public discussions that occurred immediately was about how Estonia, Latvia, Lithuania, Poland and other countries in the region “were right” or were not properly listened to by their partners before the full-scale war, as talking about Russia’s threats was something that these countries have been actively doing for many years. Living next to Russia and understanding threats that it poses is part of Lithuania’s identity, especially its foreign policy. Was Lithuanian position not fully understood by its partners before Russia’s full-scale war against Ukraine? This study aims to find out how do the roles that Lithuania assigns to itself in the euroatlantic community correspond to the perception of those roles by Lithuania’s partners and whether this perception has changed since February 2022. It is claimed that now Lithuania’s own perception corresponds better to the perception of others which sets better conditions for a successful foreign policy.

Principles of the importance of the external perceptions in role theory that’s gaining more popularity in the discipline of foreign policy analysis but still remains less adapted to empirical research are combined with the ideas of the importance of effective foreign policy for small states and the most prominent identity aspects in Lithuania’s foreign policy, an unique theoretical approach is constructed. Based on a unique set of data - 9 semi-structured interviews with experts with interest in Lithuania, Baltic states, European security from the United States, United Kingdom and Germany, a qualitative discourse analysis is conducted trying to identify expert views on certain aspects of Lithuania's role in the world and the general perception of Lithuania, its identity and foreign policy and shifts in these perceptions since Russia launched its full-scale war against Ukraine. Main tendencies, results and recommendations for further research are presented.

Research concludes that it is true that Lithuania’s self-perception and understanding of its roles in the international community are now better in line with the perceptions of Lithuania’s partners in the US, UK and Germany. After Russia started its full-scale war against Ukraine, the overall Russian-imposed threat and its magnitude for Lithuania, as well as other countries in the region, became seen and understood better. This led to more attention to Lithuania’s position by those partners. Nevertheless, it is important to admit that Lithuania is a small country that is partly restricted by its size. Although being small is not understood as a weakness, it creates some obstacles in achieving foreign policy goals in the most effective way. Nonetheless, Lithuania is valued as a reliable partner, with good knowledge of Russia and threats imposed by it, it’s well-understood as a keen supporter of

Ukraine, democracy, and its ideals, as well as EU and NATO enlargement processes. Lithuania is seen as a loud, courageous and active actor, successfully expressing its priorities and readiness to support and take leadership in building coalitions and rallying support for the ideas and causes that are important to it. Yet, there are still opportunities for Lithuania to improve their positions.

This study shows that role theory can be successfully combined with with theoretical assumptions about small states and be successfully used to better explain the effectiveness of small states' foreign policy activities and yield meaningful results in the academic justification of prevailing discourses. The study also reveals that the tendencies that have dominated research on the relationship between Lithuanian foreign policy and its identity so far are still relevant today.

Two recommendations for further research are suggested: 1) further development of the research on the external perceptions of Lithuania's roles by expanding the sample of countries analysed; 2) adapting the model constructed in this research for the analysis of other countries such as Estonia, Latvia or Poland. Either of these steps could be relevant to better explaining the shifts of overall understanding of European security since Russia started its full-scale war against Ukraine.